

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRK EVİNDE YAŞAM ALANI: AVLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Eda EKİM

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

ŞUBAT 2012

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRK EVİNDE YAŞAM ALANI: AVLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Eda EKİM
(502061755)**

Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı

Peyzaj Mimarlığı Programı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. A. Senem DEVİREN

ŞUBAT 2012

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502061755 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi **Eda EKİM**, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “**TÜRK EVİNDE YAŞAM ALANI: AVLU**” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı : **Yrd. Doç. Dr. A. Senem DEVİREN**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri : **Prof. Dr. A.Cengiz YILDIZCI**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. İpek AKPINAR
İstanbul Teknik Üniversitesi

Teslim Tarihi : **19 Aralık 2011**
Savunma Tarihi : **22 Şubat 2012**

ÖNSÖZ

"EV", kavramsal ve yapısal anlamda, yüzyıllardır insanoğlunun birincil arayışıdır. Halklar, kültürleri ve gereksinimleriyle kendi ev tipolojilerini üretmişlerdir. Avlulu evler ise farklı coğrafyalarda ve kültürel koşullarda yaygın olarak üretilen ortak çözümlerdendir.

Avlulu evlerin biçimlenmesinde mahremiyet isteği, sosyo-ekonomik yapı, aile yapısı ve günlük yaşantı alışkanlıkları gibi kültürel koşulların etkisi büyüktür ancak, dünyanın çok farklı noktalarında, bambaşka kültürel koşullarda avlulu ev çözümüne gidilmesi şüphesiz insanoğlunun topografyaya ve ekolojik yapıya da uyum sağlamaya çalışmasının ürünüdür.

Çalışmanın hedefi, kısaca avluyu ve avlulu evi tanımlamak, bu geleneksel “arketip”in oluşmasında ve çeşitlenmesinde etkili olan kültürel ve fiziksel unsurları irdelemek, Anadolu coğrafyasındaki yerleşimlerde avluların, diğer bir deyişle “yapılar içindeki boşlukların”, yapıların kendisini tanımlayan, gündelik hayatı düzenleyen yaşam alanlarına dönüştüğü örnekleri üzerinde durmak ve son olarak ülkemizde ve Avrupa’da avluların tartışıldığı ve biçimlendirildiği mimari projeler üzerinde durmaktır.

Tezin her aşamasında gösterdiği ilgi ve deneyimi ile yol gösteren danışman hocam Sayın Yrd. Doç. Dr. A.Senem Deviren’e, özellikle çalışmamın son günlerinde yardımlarını esirgemeyen meslektaşlarım Başak Damla Erdoğan ve Ceyda Özbilen’e, lisans günlerinden beri hiç uzaklaşmadığımız, her an yanımda hissettiğim dostlarıma, uzun yüksek lisans eğitimim boyunca gösterdikleri desteklerden ve sabırdan dolayı aileme teşekkür ederim.

Şubat 2012

Eda Ekim
Peyzaj Mimarı

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİL LİSTESİ.....	ix
ÖZET.....	xi
SUMMARY	xv
1. GİRİŞ	1
2. KAVRAMLAR VE ETKİLEŞİMLER	3
2.1 Mimari Mekan ve Boyutları	3
2.2 Kültür-Davranış-Mekan Etkileşimleri.....	5
2.3 Ev	7
2.4 Türk Evi.....	11
2.4.1 Plan tipleri ve elemanları	11
2.4.2 Formu etkileyen unsurlar	13
3. AVLU	17
3.1 Tanımlamalar ve Sınıflandırmalar.....	17
3.2 Formu Etkileyen Unsurlar	22
3.2.1 Kültürel unsurlar	23
3.2.1.1 Güvenlik ve mahremiyet	23
3.2.1.2 Esneklik.....	27
3.2.2 Fiziksel unsurlar	33
3.2.2.1 Yer ve topografya.....	33
3.2.2.2 İklim	34
4. GELENEKSEL AVLULU TÜRK EVİ ÖRNEKLERİ	43
4.1 Kayseri Evi	43
4.2 Diyarbakır Evi	48
4.3 Urfa Evi	49
4.4 Mardin Evi.....	55
4.5 Muğla Evi.....	59
5. GÜNCEL AVLU YORUMLAMALARI.....	67
5.1 “Avlu 138” 2009	67
5.2 “Courtyard in Classensgade” 2009	68
5.3 “The Six: Courtyard Houses” 2009.....	69
5.4 “Sphinx Garden” 2001	70
6. SONUÇLAR	71
KAYNAKLAR	73
ÖZGEÇMİŞ.....	77

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1 : Sınırlı bir hacim yaratmak (Kuban,2002).....	7
Şekil 2.2 : Kentsel dokularda yapısal benzerlikler (Rapoport, 1977).....	10
Şekil 2.3 : İki yer altı yerleşimi, Tunus (www.wikipedia.org).....	10
Şekil 3.1 : Avlu tipleri (Pfeifer ve Brauneck, 2008).....	18
Şekil 3.2 : Bahçe avlulu ev: Lang+Scharzler tasarımı (Pfeifer ve Brauneck, 2008). 18	
Şekil 3.3 : Ortak avlulu ev: Rainer Oefelein tasarımı (Pfeifer ve Brauneck, 2008)..	19
Şekil 3.4 : L formlu ev: Becher+Rottkamp (Pfeifer ve Brauneck, 2008).....	19
Şekil 3.5 : L formlu ev kümesi: Eva Martini tasarımı (Pfeifer ve Brauneck, 2008). 20	
Şekil 3.6 : İç avlulu ev: Aires Mateus&Associates (Pfeifer ve Brauneck, 2008).....	20
Şekil 3.7 : Orta avlulu ev: F.O.B.A (Pfeifer ve Brauneck, 2008).....	20
Şekil 3.8 : Farklı kültürlerde iç avluya giriş (Reynolds, 2001).	22
Şekil 3.9 : İstenmeyen ilişkileri kontrol etme şekilleri (Rapoport, 2004).	23
Şekil 3.10 : Farklı kültürlerde ilişkileri kontrol etme şekilleri (Rapoport, 2004).....	24
Şekil 3.11 : Avlulu konut yerleşimlerine örnek: Bahreyn (www.google.com).	24
Şekil 3.12 : Avlulu evler ve birbirini doğrudan gören evler (Rapoport,2004).	24
Şekil 3.13 : İlk avlulu yerleşimlerden: Jericho (www.google.com).	25
Şekil 3.14 : Çatalhöyük yerleşim planı örneği.	26
Şekil 3.15 : Draa Vadisi, Fas.	26
Şekil 3.16 : Avlulu evin tipolojik değişimi (Petrucchioli, 1999).....	27
Şekil 3.17 : Avluların farklı işlevlere yönelik kullanımı (Erdoğan, 1996).....	28
Şekil 3.18 : İç bahçe olarak ele alınan bir avlu örneği (Musgrave, 2007).....	30
Şekil 3.19 : Akdeniz’e özgü bir avlu (Musgrave, 2007).....	30
Şekil 3.20 : Avlularda su ögesi (Musgrave, 2007).	30
Şekil 3.21 : İnancın avluya yansımaya bir örnek (Musgrave, 2007).	31
Şekil 3.22 : Yapının dışa uzantısı olarak bi arka avlu (Musgrave, 2007).....	32
Şekil 3.23 : Düzlemlerin “U” biçimlenişi (Ching, 2002).	32
Şekil 3.24 : İçe dönük mekan (Ching, 2002).	32
Şekil 3.25 : Afganistan’da geçici konut (Johnson, 1995).....	35
Şekil 3.26 : Afganistan’da avlulu evler (Johnson, 1995).....	36
Şekil 3.27 : Tunus’da yer altı yerleşimi (Johnson, 1995).	36
Şekil 3.28 : Avlulu evlerin günlük sıcaklık oranları (Johnson, 1995).	37
Şekil 3.29 : Avlulu evin gündüz ve gece ısısal durumu (Scudo, 1988).....	37
Şekil 3.30 : Açık sofa-avlu ilişkisi (Erdoğan, 1996).	39
Şekil 3.31 : Doğal havalandırma (Erdoğan, 1996).	40
Şekil 3.32 : Rüzgar dolaşımı (Erdoğan, 1996).	40
Şekil 3.33 : Kışın güneş yansıması (Erdoğan, 1996).....	41
Şekil 3.34 : Buharlaştırma ile kazanılan nem (Erdoğan, 1996).	41
Şekil 4.1 : Kayseri sokak karakteri (İmamoğlu, 1992).....	44
Şekil 4.2 : Çayırağası Evi (İmamoğlu, 1992).	45
Şekil 4.3 : Tosunağa Evi (İmamoğlu, 1992).....	45
Şekil 4.4 : Baldöktü Evi (İmamoğlu, 1992).....	45

Şekil 4.5 : Gazioğlu Evi (İmamoğlu, 1992).....	46
Şekil 4.7 : Zarif sütun ve kemerleriyle bir avlu (İmamoğlu, 1992)	20
Şekil 4.8 : Güpgüpoğulları Evi Harem Bölümü (İmamoğlu, 1992).	47
Şekil 4.9 : İki avlulu Diyarbakır evi örneği: Gökalp Evi (Akkoyunlu, 1989).	49
Şekil 4.10 : Cahit Sıtkı Tarancı Evi avlusu.....	49
Şekil 4.11 : Urfa Evi avlu kapıları (Akkoyunlu, 1989).	50
Şekil 4.12 : Urfa sokak karakteri (Akkoyunlu,1989).....	51
Şekil 4.13 : Karaçizmeciler Evi zemin kat planı (Akkoyunlu,1989).....	52
Şekil 4.14 : Tütüncüler Evi zemin kat planı (Akkoyunlu,1989).....	53
Şekil 4.15 : İsa Beden Evi zemin kat planı (Akkoyunlu,1989).	54
Şekil 4.16 : Muharrem Zebur Evi zemin kat planı (Akkoyunlu,1989).....	54
Şekil 4.17 : Meyve ağaçlarıyla dolu avlu (Akkoyunlu,1989).....	55
Şekil 4.18 : Yamaca oturan Mardin evi kesiti	56
Şekil 4.19 : Mardin kent dokusu.	30
Şekil 4.20 : Avluda mutfak işlevi ve avluya açılan bir ahır (Özbek, 2004).....	57
Şekil 4.21 : Mardin Evi sokak-avlu ilişkisi (Özbek, 2004).	57
Şekil 4.22 : Mardin evi giriş katındaki mekansal ilişkiler (Özbek, 2004).	58
Şekil 4.23 : Mardin evi üst katlardaki mekansal ilişkiler (Özbek, 2004)	58
Şekil 4.24 : Tek avlulu Mardin Evi plan tipleri (Özbek, 2004).	59
Şekil 4.25 : İki avlulu Mardin Evi plan tipleri (Özbek, 2004).....	59
Şekil 4.26 : Yusuf Efendi Sokağı zemin kat planı (Aladağ, 1991).....	62
Şekil 4.27 : Düğerek yerleşim dokusu (Aran, 2000).	63
Şekil 4.28 : Düğerek yerleşim karakteri (Aran, 2000).....	64
Şekil 4.29 : Düğerek sokak karakteri (Aran, 2000).	64
Şekil 4.30 : Kayseri, Diyarbakır, Urfa, Mardin, Muğla Evi avlu karakteristiği.	65
Şekil 5.1 : “Avlu 138” avlu görünüşü ve sokak cephesi (www.muum.com.tr).....	67
Şekil 5.2 : “Avlu 138” avlu planı ve kesit perspektifi (www.muum.com.tr).	68
Şekil 5.3 : “Classengade” avlu görünüşü ve planı (www.landezine.com).	68
Şekil 5.4 : Avlulu komşu evlerin zemin kat planı (www.ibarrarosano.com).	69
Şekil 5.5 : “The Six: Courtyard Houses” (www.ibarrarosano.com).....	69
Şekil 5.6 : Sphinx Garden (www.west8.nl).	70

TÜRK EVİNDE YAŞAM ALANI: AVLU

ÖZET

Tez çalışmasının amacı avlulu evlerin, geleneksel kültürlerde birer yaşam alanı olarak değerlendirilmesinin üzerinde durmak, bu doğrultuda avluların potansiyellerini ortaya çıkarmaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, avlunun öncelikle bir mimari mekan olduğu üzerinde durulmuş sonrasında mimari mekan ve boyutları, kültür-davranış-mekan etkileşimleri, “Ev” ve “Türk Evi” kavramları üzerinde durulmuştur. Mimariyi diğer yapı eylemlerinden farklı kılan, “mekan” diye adlandırılan boşluktur. Boşluğun sınırlandırılması mimari mekanın belirleyicisidir. Mimari mekanın, fiziksel ve işlevsel boyutlarının yanında yaşamsal boyutu olduğu görüşü, fenomenoloji ve antolojiden beslenerek güçlenmiştir. Buna göre mekanlar boyutları ile var olurlar; en, boy, yükseklik, ışık, ses, renk gibi değişkenler ve bu değişkenlere bağlı olarak insanın zihninde oluşan imge, mimari mekanın algısal boyutunu oluşturur. Bu ilk algısal imaja zaman içinde yaşanmışlıklar eklenir ve insan zihninde son imaj oluşur. Algısal boyutun sürekliliğine bağlı olarak da mekanın kültürel ve kavramsal boyutundan bahsetmek mümkün olur.

Günümüz mimarlığının ve modern hayatın eleştirilme sebeplerinden biri zayıf aidiyet duygusudur. Kültürel ve nesnel mekanın arasındaki bağın zayıf olmasından doğan bu kopukluğun aksi geleneksel yerleşimlerde görülür. Güçlü kültürel-nesnel mekan ilişkisi insanı mekana bağlar. Kültürel gerçeklikler, yerleşimlerin kimliklerini biçimlendirir. “Ev”, kültürel, fiziksel, ekonomik, topografik vb. etkenlerin tümünün ürünüdür. Tüm koşullara uyum sürecinde sürekli değişen, gelişen üründür. “İşleve uygunluk” ile de tanımlanan süreçler sonunda bir çok ev tipi ortaya çıkmıştır. Bu arketipler incelendiğinde farklı kültürel ve fiziksel koşullarda benzerlik gösteren tiplere rastlamak mümkündür. Avlulu evler bu tiplerdendir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde avlu tanımlamaları, sınıflandırmaları ve formlarını etkileyen unsurlar üzerinde durulmuştur. Plan organizasyonu ve kütleli ilişkilerine göre yan, orta, ve iç avlu olarak da tanımlanan avlular, tarihi süreç içinde birçok kültürde, soğuk iklim kuşağında yer alan kuzey ülkelerinde, Akdeniz ve güney ülkelerinde ve Anadolu’da her dönemde sıklıkla görülen bir biçimlenmedir. Çalışma kapsamında; içinde gerçekleşen eyleme göre de ticaret avlusu veya cami avlusu vb. isimler alan avluların ev ölçeğindeki durumları ve ev hayatındaki yeri üzerine çalışılmıştır. Mimari mekan organizasyonlarının önemli bir dışlisi olan avluların biçimlenmesinde etkili olan kültürel unsurlardan ilki güvenlik ve mahremiyettir. İstenmeyen ilişkileri kontrol etme şekilleri farklı kültürlerde farklı biçimlerde ev tiplerine yansımıştır. Kesin bir merkezleşme olgusu olan iç avlulu evlerin İslam şehirlerinde sıkça görülmesi bundan dolayı tesadüfi değildir. Dışa kapalı, içe dönük aile yaşantısı iç avlulu evlerin doğmasına sebep olmuştur. İç avlulu evlerin biraraya gelerek kent dokusunu oluşturdukları durumlar kentin molekülünün konut olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Esneklik, avlu formlarını etkileyen bir diğerkültürel unsurdur. Özellikle Türk aile yapısında, ailedeki değişimlere olanak sağlayacak bir ev planı olması önemlidir. Avlular, bu ihtiyacı karşılayacak biçimde, binanın yatay ve düşey yönde büyümesine ve bölünmesine olanak sağlar. Bu, avluların sağladığı fiziksel esnekliğe örnektir. Avluların sağladığı işlevsel esnekliğe ise; özel yaşam mekanları olarak sosyal yaşamın özünü oluşturan bir araya gelip eylemlere olanak sağlama, gündelik ihtiyaçların karşılandığı bir mekan olma ve bir iç bahçe değeri olması gibi örnekler verilebilir. Bu gibi işlevsel çeşitlilikler sayesinde özellikle avlulu geleneksel Türk evleri günümüzde geçerliliğini kaybetmemiştir. Konut tipolojilerinin oluşum ve gelişim süreçlerinde sosyo-kültürel yapının etkisi büyüktür ancak, iklim ve topografya gibi fiziksel unsurlar da oldukça önemlidir. Çalışma kapsamında bu konunun üzerinde özellikle durulmak istenmiştir. Avlulu evlerin yoğun olarak sıcak iklimlerde tercih edilmesi iklimin bu form üzerinde oldukça etkili olduğunun kanıtıdır. Yer ve topografya koşulları ise avlularda çeşitliliklere katkı sağlamışlardır. Avlulu evin gündüz ve gece ısısal durumu, doğal havalandırma, rüzgar dolaşımı, buharlaşma yolu ile kazanılan nem gibi avantajlar avluların sürdürülebilirliğe katkıları olarak değerlendirilmelidir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, Türk Evi ve avlu ilişkisini sorgulamak amacıyla beş farklı karakter üzerinde durulmuştur. Kayseri, Diyarbakır, Urfa, Mardin ve Muğla Evleri karakterleri üzerinde durulmuştur. Genel mimari yapıları, plan tipleri ve avlularda görülen öğeler belirtilmiştir. Bazı şehirlerde”hayat” adı da verilen yan, iç, orta avluların ortak özellikleri ise gündelik hayatın merkezi olmalarıdır.

Muğla evinin sokak ulaşımını “hayat” denilen etrafı duvarlarla çevrili avlu sağlar. Evin ön cephesinin baktığı “avlunun” etrafında tuvalet, ahır, kümes ve “salındırma” denilen çatısını ahşap dikmelerin taşıdığı etrafı açık büyük bir ocağı olan çamaşır yıkama ve çeşitli kış hazırlıkları için kullanılan açık mekan vardır. Bununla beraber “mutfak” denilen küçük bir oda vardır. Bu bahçe odasında yemek yapıldığı gibi oturma odası olarak da kullanılır. Avlular, yılın yedi-sekiz ayı boyunca yaşanan, evin kapalı mekanları ve sofalarıyla kullanım bütünlüğü içinde olan, genellikle kayrak taşı ile kaplı, birçoğu havuzlu iç bahçeler şeklindedir. Duvarlara yakın yerlerde ağaçlar yer alır. Eski su şebekesi gereği, avlularda havuz mutlaka bulunurdu. Evin bir duvarına bitişik olarak veya yakın bir konumunda müstemilat bulunur.

Çalışmanın beşinci bölümünde, geleneksel konut ve kır ile özdeşleştirilen iç avlulu evlerin çağdaş yorumlamalarına örnekler verilmiştir. Kentlerimizde bu deneyimi yaşatan proje sayısı oldukça azdır. Bunun ilk sebebi şüphesiz metropollerdeki yüksek toprak değerleri ve yapılaşma alanının olabildiğince artırma çabasıdır. Bu doğrultuda İstanbul’daki “Avlu 138” projesi oldukça önemlidir. Yoğun yapılaşma içindeki proje alanında orta avlulu bir konut kullanımı tariflenmesi dikkat çekicidir. İç bahçe olarak ele alınan avlu, yaşam kalitesini yükselten, kullanıcılar arasındaki iletişimi güçlendiren ışık kaynağı olarak değerlendirilmiştir. “Courtyard in Classengade” projesi ise Kopenhag şehrinde tarihi bir bina orta avlusunun renovasyon projesidir. Yöresel oyma ve süsleme desenlerinden esinlenilerek tasarlanan, halıyı anımsatan bir desenin uygulaması tuğla döşeme ile yapılmıştır. Yaratılan samimi sıcak atmosfer, geleneksel ev yaşantısının yansımasıdır. Yaşantıların avluya taşmasını sağlamak ve bina sakinleri arasında etkileşimlerin artırılması hedeflenmiştir. Arizona’daki “The six: Courtyard Houses” projesi ise

kentin mimari kimliği ve komşuluk ilişkileri üzerinde durur; yer, zaman, aidiyet gibi kavramları sorgular. Kültürel değerlerin ve fiziksel koşulların tasarıma yansıtıldığını söylemek mümkündür; çöl ikliminin olumsuz etkilerine karşılık tasarlanan iç avlular gündüz ve gece güvenli, mahrem iç bahçeler olarak önem kazanır. Amsterdam kentindeki “Sphinx garden” projesi ise bir yarı kamusal avlu düzenlemesidir. Ev hayatıyla kurduğu ilişkiden ziyade yapı ile kurduğu strüktürel, görsel ve dokusal ilişki oldukça kuvvetlidir.

Çalışmanın altıncı ve son bölümünde, avluların farklı iklim ve topografyalarda, farklı formlarda ve konumlandırmalarla konforlu yaşam olanağı sağlayan unsurlar olarak ele alındıkları vurgulanmış, sağladığı mikroklima, hem açık hem kapalı mekanlarda yaşam olanağı sunması ve bunları doğal etkenlerden faydalanarak yapıyor olması “avlu” konusunun güncelliğini koruyacağını sebebi olarak belirtilmiştir.

LIVING SPACE OF THE TRADITIONAL TURKISH HOUSES: COURTYARD

SUMMARY

This study aims to emphasize the importance of the courtyard houses in traditional cultures and finds out the diverse opportunities which courtyards comprise.

In second chapter, it is underlined that courtyards are architectural spaces. Afterwards, architectural space and its dimensions, culture-behavior-space interactions, the terms of “house” and “Turkish house” are clarified. “Creating a meaningful space” is the distinctive feature of the architecture. Enclosing elements of the space are the determinatives of the architectural space. Binding on the phenomenology and anthology, the perspective occurs that there is the liveness of the architectural space in addition to the physical and functional determinatives. Accordingly, existence of the space becomes clear with help of the variables which are; width, height, light, sound, colour, etc. Depending on these variables there is an image occurs on the individuals’ minds; it is the perceptual characteristic of the architectural space. The experinces in time is added to the first image that mentioned before, and the last image is created on minds. Also, the existence of the cultural and theoretical characteristics are linked to the continuity of the perceptual characterteristic of the architectural space.

The contemporary architecture and the modern life take some stick because they present weak attachment to the space. It occurs when the link between cultural and structural space is broken. The opposite of this disconnectednes is seen in traditional settlements. The strong linkage between the cultural and structural features attach people to the place. Cultura realities give shape to the identity of the space. “House” is the last product of the cultural, physical, economical, topographical and etc. factors. It is changing and improving while according with these factors. Some house types are arised because of the process which is called “adaptation to the function”. When these archetypes analysed, it is possible to see similar types in different cultural and physical conditions. Courtyard houses are one of them.

Third chapter refers to the courtyard definitions, classification of the courtyards and the elements that effect the form of the courtyards. Courtyards are identified as inner type, central type and patio type due to the organization of their plans and structural interactions around them. In history, both in northern countries in cold climate zone, meditteranean and southern countries, and in Anatolia, courtyards are usually seen. Some courtyards are shaped by function that happens in it. For example: Mosque courtyards, commerce courtyard etc. In content of this study; the effect of these functional courtyards on households and life in the house is detailed. Security and privacy are the two significant elements when the courtyard is formed. Style of the controlling unwanted interactions determines the form of the house and the courtyards in dissimilar cultures, differently. It is not a coincidence that central

courts are seen in Islamic cities. It is a result of the private, enclosed family life in the Islamic culture. There are cities which are formed of several central courtyard houses stand together. It is the proof that dwellings are the basic constituents of the city.

Flexibility is another cultural element which gives form to the courtyards. Especially in Turkish family structure, the plan of the house should be adaptable due to the changes in family life. Courtyards give opportunity to enlarge the building vertically and horizontally. It is an example of the physical flexibility of the courtyards. In case of the functional flexibility; courtyard is the place of the interaction, daily life and it is a value as an inner garden. By help of this functional diversity and flexibility, traditional Turkish houses with courtyards are still recognized today. While dwelling typologies are formed and developed, socio-cultural characteristics are important. Additionally physical characteristics like climate and topography are also critical. It is emphasized that courtyard houses are frequently seen in warm climates rather than cold ones. Conditions related to space and topography cause diversity in courtyards. Balanced day and night temperature, natural air conditioning, respiration, humidity and etc. are the advantages of the courtyard houses and also these are the contributions of the courtyards to the sustainability of the environment.

Fourth chapter stresses on five characters to examine the relationship between Turkish house and the courtyard. Kayseri, Diyarbakır, Urfa, Mardin and Muğla houses are the characters. General architectural structures, plan types and the elements in the courtyards are specified. The courtyards- which are called as “life” in Turkish- can be in different types like central, patio, inner etc. but their common feature is being the centre of the daily life.

In Kayseri houses, laundry, dish washing, cooking, carpet knotting etc. are done in the courtyards except cold days. Barns and the storage areas in the basement are related with the courtyard. The service areas like kitchen, storeroom, privy and Turkish bath are also in the courtyard. The ground of the courtyard is covered with stone and place to grow plants should exist. Furnace, well, fountain, pool, fruit trees, pergola, parterres to grow vegetables and flowers are the other elements of the courtyards.

In Diyarbakır Houses, courtyard is the complementary part of the iwan. The ground is covered with the wavy basalt stone. There should be a pool in the middle or in the corners and the water always pours out. Therefore, courtyard is always sprinkled. In summer days, there are higher beds-which are called “throne”- to sleep outside. In Urfa houses, men and women sit separately. The main element of the plan is the iwan and the courtyard. The ground is covered by smooth stones. Kitchen, barn, Turkish bath, toilet, storeroom, pool, well, parterres are in the courtyard. The closer parterre to the pool is called garden and the shading trees grow there. The pool of the Urfa house is similar but smaller than the Diyarbakır house. In Mardin houses, courtyards give shape to the groundfloor. The courtyard is located between the streets which house has the entrances from and its location give shapes to the groundfloor. Courtyard as an open space and semi-open spaces creates a circulation. The size of the courtyard is changeable due to the size of the parcel of land and it is formed by the daily house works and service areas around. The flooring is stone or pressed soil. It is possible to grow trees or plants here. Water is rarely used as an element.

In Muğla Houses, the access to the street is offered by the courtyard which is enclosed by the walls and called “life”. Toilet, barn, henhouse and a place called

“waving” (that has a roof on poles and has furnace under it. Also the laundry and preparations for winter are done, there.) are around the courtyard. There is a small garden room called “kitchen” which is used for both cooking and living. Courtyards are active for seven or eight months of the year and related with the indoor spaces of the house. It is usually like inner garden with a pool. Pool is a necessity due to the old water mains. The ground is covered with slates. Trees are located close to the walls. Curtilage stands close or next to the wall of the house.

Fifth chapter includes examples of the traditional dwellings and the contemporary version of the central courtyard houses which are identified with rural places. In urban spaces there are not much project to be an example. The first reason is high cost of the land and attempt to decrease residential areas. The project “Avlu 138” in Istanbul steps forward. It is significant to create a dwelling with central courtyard in the dense built environment of the city. The courtyard is thought as an interaction place that decrease life quality and an extra light source. “Courtyard in Classengade” in Copenhagen is a renovation project of an old building in the city. The flooring is a carpet-like traditional brick. The created atmosphere is warm like traditional houses. It is aimed to interact residents of the building and make the courtyard a living place. “The six: Courtyard Houses” in Arizona emphasizes the architectural identity of the city and the neighborhood relationships and examines the terms: place, time and attachment. Cultural and physical features are reflected on the project design. These central courtyards are designed by considering desert climate as a safe and private places both in day and night. “Sphinx garden” is a semi-public courtyard project. The structural, visual and textural relationship between building and the courtyard is prominent than house and dwellers.

At last, chapter six highlights that the courtyard gives opportunity to live a comfortable life by help of different forms and functional locations in different climate and topographies. It creates a micro-climate and makes possible to live both indoor and outdoor spaces due to the natural factors. It is pointed out that the features mentioned before are the reasons to keep courtyards up to date.

1. GİRİŞ

Lynch (1984), avlulu yerleşmeleri turistik değerlerinin ötesinde değerlendirmek gerektiğini vurgular. İslam dünyasının hayli kapalı ve özel şehirlerinin her ölçekte duvarlı ve sınırlı yapısından bahseder. Avlulardan meydanlara ve çevresi duvarlarla çevrili kente kadar her yer çevrelenmiştir. Cami ya da kilise meydanları dışında geniş açık alanlardan bahsetmek söz konusu değildir. Bu geniş açık alanlardan ara bağlantılar daralarak ve dallanarak konut ölçeğine kadar iner. Bu yerleşimler yol ağlarının ve boşlukların kazındığı bir küttedir çünkü yerleşime şeklini veren ve tüm kentin bir bütün olarak algılanmasını sağlayan yollar, sokaklar ve diğer boşluklardır. Bu yönüyle avlulu yerleşimler günümüzün, kütlelerin açık alanda bir araya gelerek oluşturduğu düzenekten oldukça farklıdır. Globalleşme çağında farklı yerleşim tipleri belirli yöresel karakterleri ile birlikte unutulmuş gibidir. Teknik gelişmeler sade ve ekolojik yerel yerleşimlerin silinmesine yol açmıştır. Oysa bu yerleşimler yaşayışın, güvenliğin ve sürekliliğin kültürel birer formudur. Endüstri devriminden beri sosyal, ekonomik ve ekolojik döngüler hızla daralmış bu da yerel konut tiplerinin gelişiminde sekteye sebep olmuştur. Global yaşam alışkanlıkları ve fonksiyonel esneklik gereksinimi, yaşam alanlarının mekansal uzamda değerlendirilmesini gerektirmiştir. Günlük alışkanlıkların ve yaşam tarzını değişmesi aile yapısını da etkilemiş “aile” eski gücünü yitirmiştir. Karmaşık ilişki örüntüleri psikoloji üzerinde çok yönlü etkileri olmuştur. Toplumsal yapıda kimlik bölünmesi, “normal” görülmeye başlanmıştır.

Geleneksel konut tipleri günümüzde geçerliliğini kaybetmiş gibidir. Bugün müstakil konutlar çok tercih edilen bir modeldir. Oysa bu konut tipinin, araziden optimum verimi elde etmediğini, yaşam alanı ve tüm hacmin oranı düşünüldüğünde, ekonomik ve ekolojik olmadığını, kullanıcıların değişen taleplerine cevap verebilecek esneklikte olmadığını söylemek mümkündür (Pfeifer ve Brauneck, 2008).

Bu sebeple avluların mekansal değeri üzerine düşünmek önemlidir. Mimarlık eylemi, mimari mekan kavramı, mimarlık ve mekan ilişkisi, mekanın boyutları ve başlı başına “ev” gibi kültürel ve fiziksel yapıyla da etkileşim içindeki kavramlar; avluların mekansal değerinin, günlük yaşantıya sağladıklarının, topografya ve yapı ile kurulan gl ilişkinin anlaşılmasında ve bir arketip olarak avlulu evlerin potansiyellerinin kavranmasında gerekli görülmektedir.

2. KAVRAMLAR VE ETKİLEŞİMLER

2.1 Mimari Mekan ve Boyutları

Mimarlık eylemi, içinde yaşanan, insanı doğal çevreden ayıran bir özel boşluğun ortaya çıkmasıyla başlamıştır. “Mekan” diye adlandırılan bu özel boşluk, mimariyi diğer yapı eylemlerinden ayırmaktadır (Kuban, 2002).

Mimarlığın temel konusunu oluşturan mimari mekan kavramını felsefede ele alınan mekan kavramından ayıran özelliklerin en belirginini, mimari mekanın sınırlılığı olarak kabul edilebilir. Bu sınırlılık, bir nicelik oluşturmamasından çok, bir boşluğu tanımlaması nedeniyle mimari mekanın belirleyicisidir. (Kahvecioğlu, 1998).

Avlular, yapı organizasyonundaki boşluklar olarak da ele alınabilir. Çinli düşünür İ.Ö. 6. Yüzyılda Lao Tzu, “Tao Te King” adlı kitabında “bir yapının gerçeği döşeme ve duvarlarında değil, içindeki boşluklardadır” demiştir (Kuban, 2002). Bu ifade avlular ile ilgili, ileriki bölümlerde üzerinde durulacak, tüm tanımlama ve sınıflandırmalarının ötesinde mekanın kurgusal ve binanın yapısal gerçekliğinin önemli bir elemanı olduğu görüşünü destekler niteliktedir.

Kahvecioğlu (2008) mimari mekanı, “fiziksel kabuk, çerçeve, sınır ve ya yüzeyin tariflediği nesnelliğin ötesinde, insan, yaşam ve deneyimi üzerine kurgulanan, farklı gerçeklik kavramları ile açıklanabilen, ancak her durumda insan zihnindeki yapılanmasıyla, yani ‘algısal bir sürecin ürünü’” şeklinde tanımlamıştır.

Mimarlıkta mekan kavramı, yüzyıllar boyunca fiziksel mekan üzerine kurgulanmıştır. Mekanın bir anlamda “bina” ile eşdeğer anlam ifade ettiği bu bakış, geçtiğimiz yüzyılın başlarından itibaren ve özellikle de 1970’li yıllardan sonra, mekanın teorik ve kavramsal boyutlar kazanarak fiziksel varlığının ötesine taşınmasına kadar sürmüştür. Fenomenoloji ve ontoloji alanından beslenen ve mekanı fiziksel varlığı üzerinden açıklamaktan çok insan üzerinden açıklayan yaklaşımlar bu yöndeki örnekler olarak görülebilir (Kahvecioğlu, 2008).

Kuban'a (2002) göre, "mekan" hareketle belirlenir ve ışıkla var olur. Boşluğun, mimarinin ayırıcı özelliği olması onun en gerçek yaşam değerlerinin ifadesi olmasındadır. Canlı varlık hareketlidir. Hareket ise ancak boşlukta olabilir. Böylece mekan içindeki potansiyel hareket olanaklarına göre tanımlanacaktır. Bu hareket sadece yapı içinde bir yerden bir yere gitmek şeklinde değil, aynı zamanda içindeki insanın bakışıyla yapı sınırlarına doğru uzanan görsel bir harekettir.

Işık yapıda mekanın varoluşunu belirleyen doğal bir özelliktir. Aydınlık yaşamın vazgeçilmez bir öğesi olduğu kadar sınırlanan boşluğun niteliklerini görmeye olanak vermesi bakımından da, yapı mekanının ayrılmaz bir parçasıdır (Kuban, 2002).

Allen (1976) "mekanlar boyutları ile var olurlar" der ve "boyut"u, "başka bir değişkende farklılığa sebep olmadan artan ya da azalan bağımsız değişken" olarak tanımlar. Boyut konusunun yalnızca matematiksel olarak ele alınmaması gerektiğinin altını çizer. "Her bağımsız değişkenin boyuta dönüşebileği kabul edildiğinde esas konu en,boy,yükseklik ve dördüncü boyut olan zaman dışında hangi boyutlardan bahsedilebileceğidir ki bu da 'hangi değişkenlerden bahsedilebilir?' ve 'ölçmeye değer olan nedir?' sorularıyla cevap bulur" der.

En, boy, yükseklik, ışık, ses, renk, sıcaklık ve diğer değişkenler objektif gerçeklikten öte duyularımızın gönderdiği sinyallerin sinir sistemi aracılığı ile beyine iletilmesi sonucu algılananlardır. Bundan dolayı 3 boyutlu mekanlar yalnızca beyinlerimizde var olurlar (Moore ve Allen, 1976).

Algısal mekanlar bir ya da daha çok sayıda boyuta sahip olabilirler. Boyutların nicelikleri ve nitelikleri ise kültürel koşullandırma ile ilintilidir. Mimarının boyutları, algısal mekanın boyutlarıdır. 3 boyutun dışındaki değişkenler-boyutlar mekanın algılanmasında rol oynar (Moore ve Allen, 1976).

Kahvecioğlu (1998), mimari mekanın, işlevsel ve fiziksel boyutlarından öte; insan duyular tarafından algılanan algısal boyutu, insan yaşamının özellikleri ile var olmasından kaynaklanan yaşamsal boyutu ve bu yaşamsal boyutun sürekliliğine bağlı olarak oluşan kültürel boyutundan söz eder.

Günümüzde kavramsal ve nesnel mekan arasındaki kopukluktan kaynaklanan yabancılaşma ve tekdüzeliğin aksine geleneksel yerleşimlerdeki güçlü bağ, konut yerleşimleri zenginliği ile kendi göstermektedir (Pfeifer ve Brauneck, 2008).

Avlular kavramsal ve nesnel mekan arasındaki bu bağa fiziksel ve sosyal koşulları iyileştirmesi ve sağladığı olanaklar ile destek olmuştur.

Boşlukların sınırlandırılmış ve avluya dönüşmüş olma durumunda avlunun yalnızca mekansal değerinden bahsetmek doğru olmaz. Avlu artık kültürel bir oluşumun; ev'in parçasıdır. Bu sebeple avlulu ev'in irdelenmesinden önce kavramsal ve nesnel mekan kavramlarının yanında kültür-davranış-mekan etkileşimlerinin ve sonrasında "ev"nin üzerinde durmak gereklidir.

2.2 Kültür-Davranış-Mekan Etkileşimleri

Rapoport'a (1977) göre "bir ortam, içinde süregelen (yani düzenli ve öngörülebilir) davranışların bulunduğu durumu tanımlayan bir muhitten oluşur. Bu muhitin sınırları, bunların nasıl işaretlendiği, buraya kimin girip çıkabildiği gibi şeyler kültürden kültüre değişir. Dolayısıyla ortamlar kültürel olarak değişkendir. Muhit ve onun içindeki davranışlar neyin uygun ve beklenen olduğunu belirleyen kurallarla bağlanmıştır. Bu kurallar o yerleşime ve onun tanımladığı duruma özgündür; uygun davranış bu durum tarafından belirlenir. Bütün bu doğal şeyler kültürel olarak alabildiğine değişkendir".

Kültürün tanım tiplerinden biri onun ideallerini, normlarını, kurallarını, rutin hale gelmiş davranışlarını da içermek üzere insanların yaşama biçimi olarak tarif etmektedir. İkinci bir tanım tipi ise, çocukların kültürlendirilmesi (veya toplumsallaştırılması) ve göçle gelenlerin kültürlendirilmesi yoluyla kuşaklar boyunca simgesel olarak aktarılan bir şemalar sistemi olarak görmektedir. Bu aktarma işi lisanla, örnek olmakla vb. gerçekleştiği gibi, inşa edilmiş çevre ve ortamların kullanılışı yoluyla da olabilir. Üçüncü tip kültür tanımı da, kültürü ekolojik bir adaptasyon, kaynakların kullanımı olarak görmektedir ve en fazla önemi insanın çeşitli ekosistemleri sömürerek yaşam sürdürme çabası olmasına vermektedir.

Şüphesiz "kültür" bir nesne değildir ancak; bir fikir, bir kavram, bir yapı; insanların düşündüğü, inandığı, yaptığı birçok şey için bir etikettir (Rapoport, 1977). Normatif kültürel bileşenler; gelenekler, ahlaki-töresel prensipler ve ideal kurallar şeklinde üç ana başlıkta toplanabilir ve bu bileşenler kültür-davranış-mekan arasındaki ilişkiyi çeşitli şekillerde belirlemektedir.

Buna göre normlar, belirli bir zaman içinde uygun ve beklenen davranışı, konutun ne zaman ve mekan olarak nasıl kullanılması gerektiğini, donanım yerleşimi ve tiplerini belirlemektedir. Konut düzeyinde; mekan ile kültürel faktörler arasındaki etkileşimler iki, özgün ancak birbirinden bağımsız olmayan, sürece dayandırılabilir. Bunlardan ilki, konut mekanlarının oluşumu ve gelişiminde etkili olan, kültürel faktörler ile mekanla arasındaki direkt etkileşimi ele alan Normatif Etkileşim sürecidir. İkinci süreç ise, kültür mekan etkileşiminin zihinsel süreçlere bağlı dolaylı yapısını inceleyen Bilişsel ve Davranışsal Etkileşim sürecidir (Turgut, 1991).

Rapoport (1980), geleneksel kültürlerde kavramsal ve nesnel mekan arasında çok yakın bir uyumun, dolayısıyla mekan ile davranış arasında da bir bütünlüğün varlığından bahseder, oysa modern kültürlerde bir uyumsuzluk ve sonuç olarak karmaşık bir ilişki vardır (Aksoy, 1991).

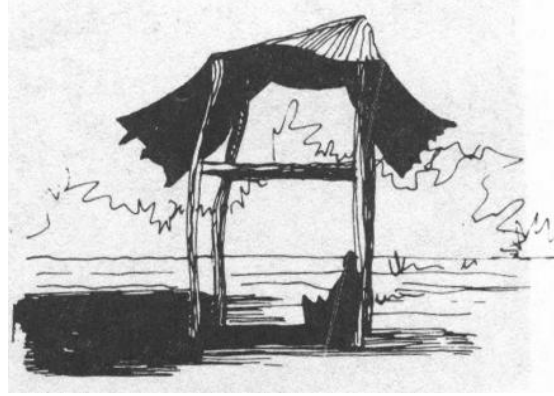
Kurallar, davranış ve kültür arasındaki bağlantı, kültürel kurallar değiştikçe, çeşitli ortamlara uygun eylemlerin ve bunlara yol açan işaretlerin de değişeceği anlamını taşır. Bu hem kültürel farklılıkların, hem de bugün artık sıradan olan kültürel değişimlerinin, dolayısıyla örneğin konut tasarımının anlaşılması bakımından önemlidir (Rapoport, 1977).

Alexander (2002)' a göre modern hayatın ve mimarinin doğurduğu en büyük sorun yabancılaşma hissidir. Bunun en temel sebebi şüphesiz modern yaşamda ve mimaride aidiyet duygusunun zayıf kalmasıdır. Bu zayıflık günlük yaşamlara ve kişisel hayatlara fayda sağlamamıştır. Oysa geleneksel toplumlarda ve yaşantılarda bu duygu çok daha güçlüdür. Gözlemciyi mekana bağlayan hatta mekana sahip olma hissini veren aidiyet duygusudur. 20.yy mimarlığının ise bu duygudan kaçındığını söylemek mümkündür. “Hatta disiplin kendi öznelerini-mimarlarını yalnızca görsel karakterler yaratmaya teşvik etmiştir”.

Tez çalışmasında konu edilen Türk evleri ise geleneksel mimaride aidiyet duygusunun ne denli kuvvetli olabileceğinin kanıtıdır. Şüphesiz bu, konut tipolojilerinin uzun bir sürecin ürünü olmasıyla bağlantılıdır. “Çünkü yaşayan yapılar yaşanmışlıklarla oluşurlar” (Alexander, 2002).

2.3 Ev

Canlı varlığın korunma içgüdüsünün, onu ittiği yapıcılık, temelde, canlıyı çevreden ayırma işlemidir, yani bir yalıtmadır. Böylece mimari eylemin ilk basamağı insanın içinde kendisini güvende hissettiği bir sınırlı hacim yaratmaktır. İnsan uçsuz, bucaksız, gözüyle, hayal gücü ile kavramakta güçlük çektiği evrensel boşluğu ve doğal çevrenin bir parçasını, bir veya birkaç yönde sınırlandırır, onu içe dönük kendi çevresinde bir özel boşluk haline getirir. Özel yapı eylemi diye adlandırılan mimarlığın kaynağındaki olay budur (Kuban, 2002).

Şekil 2.1 : Sınırlı bir hacim yaratmak (Kuban,2002).

Mimarlık çoğu zaman “mekan” ile özdeş tutulur. Genellikle mekan tanımlarının içinde yer alan şekli ile, “tasarlanarak kuşatılmış boşluk” tur. Bu tanımlamada amaç boşluğun tarif edilmesi, tanınır hale getirilmesidir. Böylelikle boşluk gibi bir tarifsizlikten mekan gibi bir gerçekliğe, nesnel alana geçilir. Boşluk, bizi yeniden onu boyutlandırarak mekanlaştıran insana, oradan da “ev”e götürür. Kovuk ve mağaradan başlayan, insanın kendisini dış koşullardan koruma ihtiyacı, giderek bu korunaklı hacimleri genişleterek evleştirmesine dönüştürmüştür (Aslan, 1999).

Yapı tarihi, av peşinde dolaşan ilkel göçebe toplumların sığındıkları doğal barınakların yerini, toprağı işlemeyi başaran insanların yaptıkları ilkel konutlar ve tapınakların almasıyla başlamıştır.

İlk yapılar, küçük toplulukları hava etkilerine, vahşi hayvanlara ve başka insan topluluklarına karşı korumak gibi basit bir işlev görmektedirler. Değişik yapı tipleri ise, işlevsel örgütlenme sonucu ortaya çıkmıştır (Kuban, 2002).

Kültürler arasında eve verilen anlamlar ve sembolizm değişmekle birlikte evlerin, fiziksel çevrenin en yoğun anlam içeren eleman olma niteliği ortaktır (İnceoğlu, 1999).

İnsanlık tarihinin önemli dönüm noktalarından birisi, insanların göçebe kültürden, yerleşik kültüre geçmeleri ve kalıcı yerleşimler, şehirler oluşturmalarıdır (Soygeniş, 1995).

Neolitik dönem yerleşimlerinin mimarileri, yüzeysel bir biçimde sınıflandırılırsa, farklılaşmayı sağlayan belki de en önemli unsur, yapıların girişlerinin yataydan ya da düşeyden sağlanmasıdır. Bu temel kriter, yerleşimlerin karakterlerinin belirlenmesinde önemli rol oynar. Ancak girişin çatıdan veya zeminden olmasını, zamansal gelişimin bir ifadesi veya kültürel düzey farkı olarak ele almak yerine, aynı coğrafyada benzer sorunlara bulunan çözümlerin çeşitliliği olarak görmek gerekir (Aydın, 2000).

Schoenauer (2000), kentleşme öncesi konutu altı başlıkta incelemektedir. İlki “geçici” konuttur. İlkel kullanıcı, devamlı yiyecek arayışı içinde olduğu için konutunu birkaç günlük süre için kullanır. Yiyecek bulduğu bölgede yiyecek bulduğu süre içinde kalır, bittiğinde başka bölgelere yiyecek aramaya gider. Diğer bir tip, “düzensiz geçici” konutlardır. İlk örnekte olduğu gibi, bir sosyal organizasyon içinde olan yiyecek toplayıcılarının ve avcılarının konutudur. Kırsal göçebelerin kullandığı, “taşınabilir çadırlar” üçüncü tipi oluşturur. Kullanıcılar hiyerarşik sosyal bir organizasyonun olduğu kavimlerden oluşur. Bunlar çadırlarını periyodik olarak belli zamanlarda kullanırlar. Dördüncü tipi “yarı göçebelerin konutları” oluşturur. Bu konutlar mevsimlik olarak kullanılır. Kullanıcılar kavim toplulukları olup belli bir sosyal organizasyon içindedir. Mevsimlik göçler arasında tarımla uğraşan yarı-göçerler, bu konut tipinin kullanıcılarıdır. Son sırayı yerleşik ileri tarım toplulukları oluşturur, konutlarını devamlı kullanırlar. Konutları çiftlik evi veya köy evi niteliğindedir (Soygeniş, 1995).

Gerçekte modern bir ev ne kadar mimarlık ürünü ise, ilkel uygarlıkların konutları da benzer nitelikte mimarlık ürünü olarak kabul edilmelidir. Eski uygarlıkların çok az tanıdığımız konutlarını faydacı yanları ağır bastığı ve çağlarının tekniği gelişmiş mekan yaratmaya elverişli olmadığı için ilkel yapıcılık ürünü olarak görmek ve mimarlık saymamak, mimarlığı dar sınırlara hapsedmek olur (Kuban, 2002).

İnceoğlu (1999), evleri biçimlerin bir araya gelmesinde oluşan katı ve bitmiş yapılar olarak değil, kişiler ile farklı katmanlarda iletişime giren organizmalar olarak değerlendirmeyi önermektedir. “Evler hem doğal hem de sosyal çevrede kişinin ait olma duygusunu yerine getiren mekanlardır” der. İnsanların ev yapma gereksinimi duymasının yalnızca fiziksel kontrol kurmak için olmadığını vurgular ve “barınma-korunma”, “anlamsal-sembolik” ve “estetik” boyutların üzerinde durur.

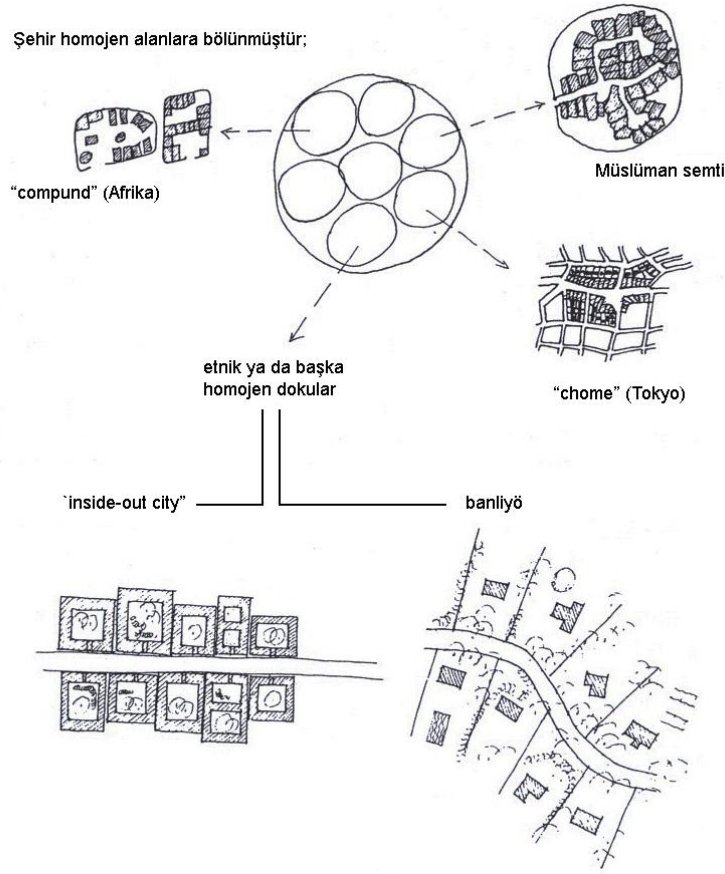
Kültürel değerlerin ve yaşayış biçimiyle ilintili olarak “mahremiyet” de konut biçimlenmelerinde etkili olmuştur. İlk bakışta farklı grupların mahremiyet için farklı gereksinimleri ve biçimleri varmış gibi görünür. Bununla beraber mahremiyet insani bir gereksinimdir; çünkü her zaman tercih edilmeyen ilişkilerden kaçınmak istenmiştir ve karşılıklı ilişkilerin ve haber akışının kontrol altında tutulması gerekmiştir.

Burada değişen “karşılıklı ilişki” ve “istenmeyen” ile neyin tanımlandığı ve hangi farklı usullerin belirginleştiği ve devreye giren mekanizmalardır. Bunlara daha sonra da kurallar ve usuller, zamanın örgütlenmesi (geçicilik), yerleştirme, fiziksel elemanlarının kullanımı, psikolojik öğeler (geri çekilme) katılır. Sonuç olarak, çok farklı kentsel dokular kendi içinde homojen alanlar barındırır ve farklı gibi görünen kentsel dokular, sadece istenmeyen karşılıklı ilişkileri kontrol etmenin farklı bir yolu olarak gösterilebilir (Rapoport, 1977).

Çok farklı coğrafyalarda, klimalarda, ekosistemlerde ve hatta tarihsel zaman dilimlerinde yaşayan insanların eve yönelik olarak benzer biçimlenmelere yönelmiş olmaları bir hayli şaşırtıcıdır. Örneğin, çatıdan girilen ev imgesinin dünyanın birçok yerinde farklı zamanlarda varoluşunun en önemli sebebi, insanın yaşama yönelik beklentileridir (Aslan, 1999).

Ancak, “konut”un kültürel, fiziksel, ekonomik, topografik vb. etkenlerin tümünün bir ürünü olduğunun, sürekli bir gelişim ve değişim gösterdiğinin altının çizilmesi önemlidir.

Kuban (2002), toplumların uzun bir kullanma süresi sonunda, bazı biçimlerin en kullanışlı olduğunu gördüklerinin üzerinde durur ve konut tiplerindeki çeşitliliği “işleve uygunluk” ile açıklar.

Şekil 2.2 : Kentsel dokularda yapısal benzerlikler (Rapoport, 1977).

Fazla yağışlı bölgelerde çatının fazla eğimli olması, ya da duvar yüzünün hava etkilerine karşı uygun bir sıva tabakasıyla örtülmesi, iklim koşullarına uymak için yapılarda balkon, saçak, veranda, iç avlu gibi plan öğelerinin yaygın kullanımı "işleve uygunluk" olarak tanımlanır. Sıcak ve kum fırtınalarına çözüm olarak avlulu yer altı yerleşimleri de örnek gösterilebilir.

Şekil 2.3 : İki yer altı yerleşimi, Tunus (www.wikipedia.org).

2.4 Türk Evi

Kuban (2002), Geleneksel Türk Evi’ni, “Geleneksel Türk ailesinin yaşam kültürü ve törelerine uygun şekil ve plan özellikleri gösteren, asırlarca Türk insanının gereksinimlerine cevap vermiş bir konut tipi” olarak tanımlarken; Anadolu insanının oturduğu evin, Anadolu’daki toplum hayatı ile açıklanabileceğini vurgular.

Anadolu toprakları Neolitik dönemden itibaren gelişen ve değişen bir ev mimarisine şahit olmuştur. Çatalhöyük örneğinde olduğu gibi birbirine bitişik, dikdörtgen planlı küçük evler neredeyse bir kent oluşturacak kadar çok sayıdadır. Girişlerin damlardan sağlandığı, kapısız kerpiç evler insanoğlunun korunma ve sığınma ihtiyacına cevap verebilecek niteliktedir. Bu ilk evlere önce odalar, sonra bir kat daha eklenmiş, hayvancılığın önem kazanmasıyla avlular, hatta sundurmalı girişler ortaya çıkmıştır. O günlerde, belki tamamen içgüdüsel yapılan her mimari hareket yüzyıllar geçse de izlerini günümüze taşımıştır (Uysal, 2007).

Doğu ve Batı’nın düşünce sistemi üzerine yazılan makalelerde, Batı düşüncesinin analitik bir sistemi olduğu, buna karşılık Doğu düşüncesinde ise sentezden yola çıkılarak düşüncenin geliştiği üzerinde durulmaktadır. Hatta Batı ve Doğu düşünme sistemindeki farklılık, beyinin sağ ve sol tarafları arasındaki farklılığa benzetilmiştir. Bu bağlamda Asya’da düşünürler beynin sağ yarısı gibi çalışarak; iç dünyalarına dönerek dünyayı anlamaya çalışırken; Avrupa ve Akdeniz uygarlığı ise beynin sol tarafı gibi işlev görerek, gerçekleri katı mantık çerçevesinde ele alarak dünyayı analiz etmeye ve bu analizleri birleştirmeye çalışmışlardır. Türk Evi, bu açıdan ele alındığında iç dünyamızla oluşan özgün bir sentezdir. Ama bu sentez yine de şaşırtıcı bir analitik yapıya sahiptir (Yürekli ve Yürekli, 2007).

2.4.1 Plan tipleri ve elemanları

Türk Evi, eski Osmanlı Devleti’nin sınırları içinde Rumeli ve Anadolu Bölgelerinde oluşmuş ve 500 sene kadar devam etmiş, kendi özellikleriyle belirginleşmiş bir tiptir. Türk Evi bu süreç içinde büyük gelişmeler geçirmiş ve yayılıp kök saldıgı iklim, tabiat ve folklor bakımından birbirinden farklı ve uzak memleketlerde çeşitli tipler meydana getirmiştir. Bu farklar yöresel malzeme ve iklim koşullarına uymak zorunluluğundan ve yerli geleneklerin benimsenmesinden doğmuştur. Fakat bütün bu

ev tiplerine özgü bazı karakteristikler vardır ki, bunlar her yerde karşımıza çıkarlar, bunların başında ev planı gelir (Eldem, 1984-87).

Türk Evi'nin çok net bir plan şeması olması, rasyonel bir yapılanmanın varlığına işaret eder. Bu yapılanmada modül kavramı yapının inşasında, kullanımında, algılanmasında önemli katkılar sağlar (Yürekli ve Yürekli, 2007).

Eldem (1984-87), Türk Evi plan elamanlarını oda, sofa, geçit-merdivenler olarak sıralar, plan tiplerini ise dört başlıkta incelemek gerektiğini belirtir. Bunlar; sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan tipleridir. Doğan Kuban ise ağırlıkla Anadolu ve Balkanlar'da ki ev tipini işaret eden yalın plan şematizasyonunda ana elemanları oda, eyvan ve hayat şeklinde sıralar.

“Oda” dışarıdan her zaman en çok yalıtılmış olan elemandır. Çok belirgin bir biçimlenişi ve elemanları vardır. Giriş sekisi, ve genellikle bunun devamı olan yüklük duvarı, ocak duvarı, bir veya bazı durumlarda iki adet olabilen pencere duvarı odanın belirleyicileridir (Yürekli ve Yürekli, 2007).

“Hayat” biçimleniş olarak odaların arasında kalan ve onların belirlediği bir yerdir. Sokakla veya bahçe ile oda arasında kalan bu yer yaşıntının büyük bir bölümünün geçtiği yerdir. Bu yer ara bir yerdir, yani ne içerisi ne de dışarıdır. Onu diğer ara yerlerden ayıran özelliği, önceden düşünülmüş olmasıdır, tesadüfi değildir. Özellikle bir, iki ve üç odalı evlerde ara yer olma durumunun yanı sıra bahçe, bahçe ve yol arasında durma durumu da çok güçlüdür (Yürekli ve Yürekli, 2007).

Yürekli ve Yürekli (2007) “eyvan”ı, “işlevsel olmayan, buna karşılık evin plan şemasını netleştiren ve odanın volumetrik etkisini güçlendiren eleman” olarak tanımlarken, Aslan (1999) “eyvan”ın, çadırla Türk Evi arasında kurulabilecek bağıntıya örnek olabilecek, “taşınmaya olanak sağlayacak bitmişlikte, bir tür donatı izlenimi veren öge” olduğundan bahseder. Aynı zamanda “Anadolu’nun ve İslam Mimarisinin yayıldığı coğrafi bölgenin iklimsel özelliklerinin göz önüne alındığı, dışa açılan iklimsel konfor unsuru” olduğunun altını çizer.

Türk Evi'nin oluşturduğu sokaklarda evler cephe mimarlığı değil, kütle mimarlığına sahiptir. Evlerin sokak, bahçe ve komşu bina ile ilişkilerinin yorumlanmasında, evlerin her seferinde odalar, oda ve hayat, hayat gibi başka elemanlar ile sokağa bakıyor olması bunu göstermektedir. Modern mimarlıkta kütleminin tümünün önem kazanması, sokak düzenini bozduğu için eleştiriye uğramıştır. Oysa, Türk Evi'ndeki

uygulama, sokak düzenini bozmadan ona çeşitlilik katan bir uygulama olmuştur. Kütlenin bir doluluk değil, için ve dışın çok net olarak ayrıldığı bir süreklilik olması, oda, hayat ve eyvanların sokakla bütünleşmesini sağlamaktadır (Yürekli, 2007).

2.4.2 Formu etkileyen unsurlar

Eldem (1984-87) Anadolu Evleri'ni, farklı bölgelere ait olmak üzere yedi bölgesel tipe ayırır. Bölgeler arasındaki sınırlar bazen keskin, bazen karmaşıktır. Ayrı ayrı ev tiplerinin oluşması her şeyden evvel topografik durumlara dayanmaktadır. Fakat bazen ayrı bir tipin oluşmasında başka etkenler de rol oynamıştır. Bunlar mesela belirli bir yerde, belirli bir yapı geleneğinin kökleşmiş ve gelişmiş olmasından da olabilir. Bu takdirde aynı topografik ve iklim şartlarını taşıyan komşu şehir veya bölgelerde farklı ev tipleri doğmuş olabilir.

Eldem (1984-87), farklı ev tiplerinin doğmasında esas olarak 3 ana faktörün etkili olduğunu belirtir. Bu faktörler iklim, topografya ve bölgesel yaşayış biçimidir.

Yağış ve sıcaklık değerleri, evlerin belirli bir yönde gelişmelerinde etkili olmuştur. Anadolu'da bu iklimler dört büyük gruba ayrılabilir. Bunlar; İç Anadolu'da karasal veya step iklimi, Marmara, Karadeniz ve Akdeniz'in ılıman iklimleridir. Yağış şartları, dam şekilleri üzerinde etkili olmuştur. Kışı soğuk olan bölgelerde evlerin daha korunaklı, yazı sıcak yerlerde yaşayışın daha ziyade dışarıda yani avluda olmasını gerektirmiştir.

Zeminin jeolojik biçimi ve örtüsü, evlerin yapı şekillerini tayinde en önemli rolü oynamıştır. Kullanılan malzeme zeminin ve örtünün verdiği imkanlara göre elde edilmiştir.

Bölgelerdeki toplum ve üretim durumları da ev tipleri üzerinde etkili olmuştur. Küçük el sanatları bazen evlerde dokuma tezgahlarını, bazen böceklik ve ambar için yer tayinini gerektirmiştir.

Eldem (1984-87) bu üç ana etken dışında politik ve tarihi sebeplerin de farklı tiplerin ortaya çıkmasında etkili olduğunu belirtmiştir.

Uysal (2007), Macaristan, Doğuda Kafkasya'dan Basra körfezine ve Mısır'a kadar olan bir bölgede etkili olan "Türk Evi"nin oluşumuna sosyal yaşam ve gelenekler, din, iklim ve coğrafi konum, malzeme, sosyal-ekonomik durum gibi faktörlerin etki ettiğini belirtir.

Türk evinin biçimlenmesinde en etkin faktörlerden biri din olarak kabul edilmektedir. İslamiyet'in etkisiyle mekanlar; haremlik selamlık diye erkekler ve kadınlar için ayrı odalara bölünmüşlerdir. Bahçe duvarlarının çoğu zaman birinci kat seviyesine kadar yükseltilerek içerisiyle dış ortamın ayrılması ve yaşıntının kapalı bir ortamda sürdürülmesi de örnek olarak gösterilebilir. Bu içe dönük yaşam biçiminden doğan "mahremiyet" iç mekan düzenlemesinde de önemli bir yer tutmuştur (Uysal, 2007)

Yürekli ve Yürekli (2007), Türk Evi'ni mobilite, katmanlaşma ve sanat, minimalizm, katmanlaşma ve işlev, hafiflik ve yaşam tarzı, geçirgenlik, mahremiyet, hareket ve değişim, geçicilik ve yaşam, esneklik, uyabilirlik ve yaşam tarzı, gelişim ve mutasyon, standartlaşma ve çeşitlilik gibi kavramlar üzerinden yorumlar.

Göçebelikten gelen bir toplum olarak, Anadolu'ya yerleşen Türkler'in konutlarını kalıcı olmayan malzemeye inşa etmeleri seçimi, normal ve pratik bir gelişme veya değişim olarak görülebilir. Bunu hayatın geçiciliğiyle bağdaştırmak da mümkündür. Özellikle göçebelik, literal anlamda hafifliğe ve hafiflikle var olabilmeye bağlıdır. Yerleşme kalıcılığı ağırlıkta arayabilir, burada pek çok şey özellikle yerinde kalmalıdır ve sürekli olarak yerleşmişliğin bir kanıtı olarak orada bulunmalıdır (Yürekli ve Yürekli, 2007).

Türk Evi'nde katlar arası geçirgenlik malzemenin varlık ve yokluk düzeniyle oluşur. Zemin katı holünün bahçeyle ilişkisi yer düzenli ve kaplamasının sürekliliği ile bahçeden içeriye girişteki sürekliliği sağlar, bu görüngüsel bir geçirgenliktir. Zemin katı holü ile ara kat veya o yoksa üst kat arasındaki geçirgenlik, merdivenin tasarımı, merdivenin yönü, alt ve üst katla ilişkisinin insanın hareketiyle bütünleşmesi ile oluşur. Türk Evi'nde hayat ve diğer açık mekanlar, bunların oluşturduğu galeriler, kesitte geçirgenlik veya düşeyde hareketle geçirgenliği sağlayan mimari elemanlardır.

Çeşitli pozisyonlara göre geçirgenlik farklı görüş açıları oluşturarak, Türk Evi'nde önemli bir konu olan görsel mahremiyetin etkin olarak sağlanmasına yardımcı olmaktadır. Yüksek duvarlar aynı kotta bulunan sokak ile bahçe arasındaki mahremiyeti sağlar. Üst katlarda bulunan pencereler ise bulundukları kot ve yönlenmeleri ile yukarıdan aşağısının ve yolun derinlemesine görülebilmesini kolaylaştırırken, aşağıdan yukarısının görülmesini zorlaştırmaktadır (Yürekli ve Yürekli, 2007).

Anadolu Türk Konutu ve avlusu da Anadolu-Türk toplumu gibi bir sentez sonucu oluşmuştur. Bu sentez Anadolu'nun köklü kültürel geçmişi ve kültürel birikimine ek olarak Avrupa, Orta Asya ve İslam kültürünün Anadolu'nun yöresel çevre koşulları ile mevcut kültür birikimi ile kaynaşması sonucunda özgün bir mekan anlayışı ve yorumu olarak tasarıma yansımıştır (Erdoğan, 1996).

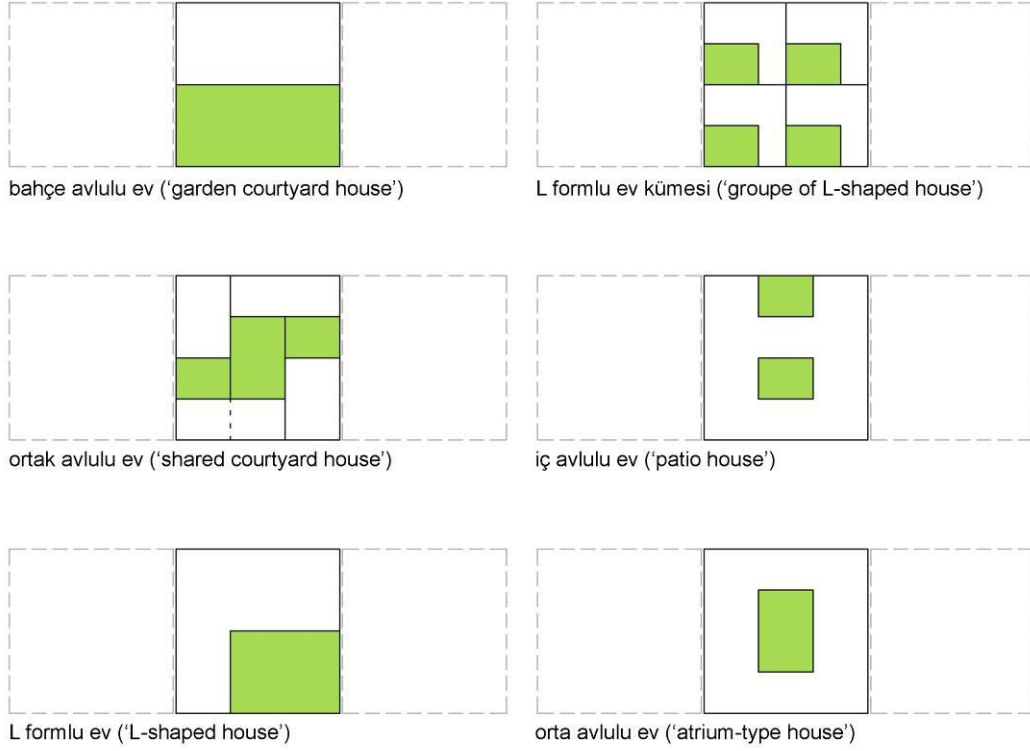
3. AVLU

3.1 Tanımlamalar ve Sınıflandırmalar

“Avlu”, mekansal anlamda tanımlanacak olursa, bütünü ile ya da kısmen yapı veya yüksek duvarlarla çevrili, üstü açık yer aldığı yapı bütününün form ve mekan karakteri ile uyumlu olarak genelde dörtgen ya da kare biçimli, bina içindeki yaşamı kısmen açık mekandaki yaşamla bütünleştirme gereksinmesinin oluşturduğu bir mekan çözümüdür. Plan organizasyonu ve kütleli ilişkilerine göre yan, ön, orta ve iç avlu olarak da adlandırılan bu mekan, tasarımında kullanılan elemanlar, taşıdığı işlevsel ve estetik değerler nedeni ile tarihi süreç içinde birçok kültürde, soğuk iklim kuşağında yer alan kuzey ülkelerinde, Akdeniz ve güney ülkelerinde ve özellikle Anadolu’da her dönemde sıklıkla görülen bir mekan biçimlenmesidir (Erdoğan, 1996).

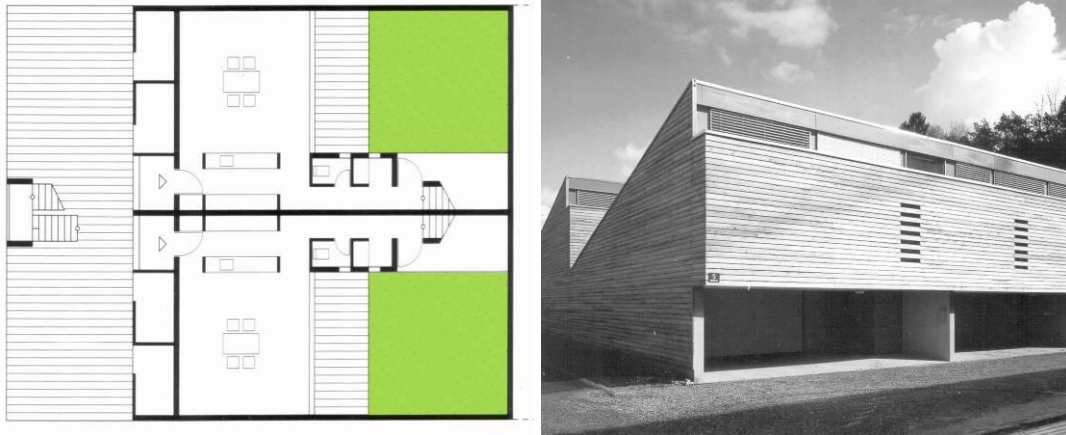
İçinde gerçekleşen eyleme ya da işlevine göre cami avlusu, ticaret avlusu, han avlusu gibi adlandırıldığı da görülür. Ancak bu yüzeysel tanımlamalar, avlunun bir yerleşim içinde bulunan, bütün açık alanlar biçiminde kavrandığının göstergesidir. Bu noktada, avlunun “iç-dış” karşıtlığındaki yerinin, doğru tespit edilmesi gerekir. Buradaki iç-dış ayrımı, özel-kamusal mekan farklılığını değil, “yapı ya da yapı kompleksine ait olma-dışa, yerleşim bütünlüğüne ait olma” karşıtlığını belirtmektedir (Aydın, 2000).

Pfeifer ve Brauneck (2008), avluları zemin kat planındaki konumlarına ve kapalı-açık alan oranlarına göre sınıflandırır. Bu doğrultuda 6 tipten bahsedilebilir.

Şekil 3.1 : Avlu tipleri (Pfeifer ve Brauneck, 2008).

Bahçe avlulu ev, avlunun çevresinde planlanmış yapıdır ve dört tarafı kapalı olan avlu özel bir mahremiyet sağlar.

Şekil 3.2 : Bahçe avlulu ev: Lang+Scharzler tasarımı (Pfeifer ve Brauneck, 2008).

Ortak avlulu evler, yapıların aralarında avlu oluşturacak şekilde organize olmasından doğar ve özellikle tarihi kentlerde kentsel-ortak kullanım alanları olarak işlev kazanır.

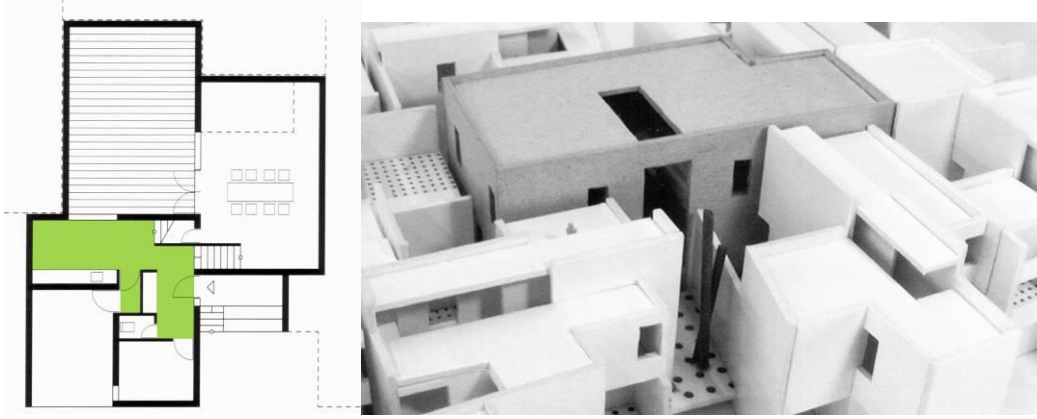
Şekil 3.3 : Ortak avlulu ev: Rainer Oefelein tasarımı (Pfeifer ve Brauneck, 2008).

L formulu ev, bahçe avlulu eve göre olarak toprağı daha ekonomik olarak kullanırken yapıya maksimum genişliğini almayı hedefler.

Şekil 3.4 : L formulu ev: Becher+Rottkamp (Pfeifer ve Brauneck, 2008).

L formulu ev kümesi, potansiyeli yüksek L formulu evlerin bir araya gelerek oluşturduğu kümelerdir.

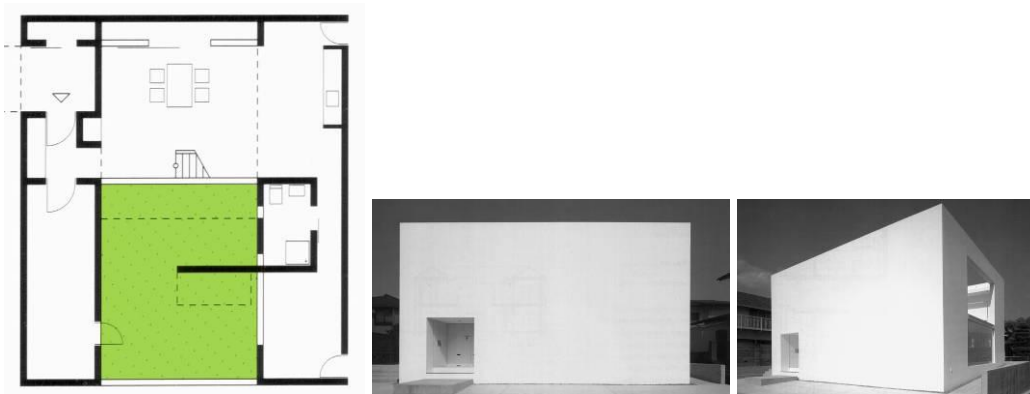
Şekil 3.5 : L formlu ev kümesi: Eva Martini tasarımı (Pfeifer ve Brauneck, 2008).

İç avlulu ev kütleden bazı parçaların çıkarılmasıyla oluşur, doğal ışığın içeri alınmasını sağlarken ilgi çekici, mekansal, iç-dış ilişkilerini ortaya çıkarır.

Şekil 3.6 : İç avlulu ev: Aires Mateus&Associates (Pfeifer ve Brauneck, 2008).

Orta avlulu ev ise geleneksel yerleşimlerde sıklıkla görülen tiptir. İç avlulu evden farklı olarak zemin katta birden fazla olabilir. Bu avlular yapının merkezi, geçiş ve rekreasyon alanıdır.

Şekil 3.7 : Orta avlulu ev: F.O.B.A (Pfeifer ve Brauneck, 2008).

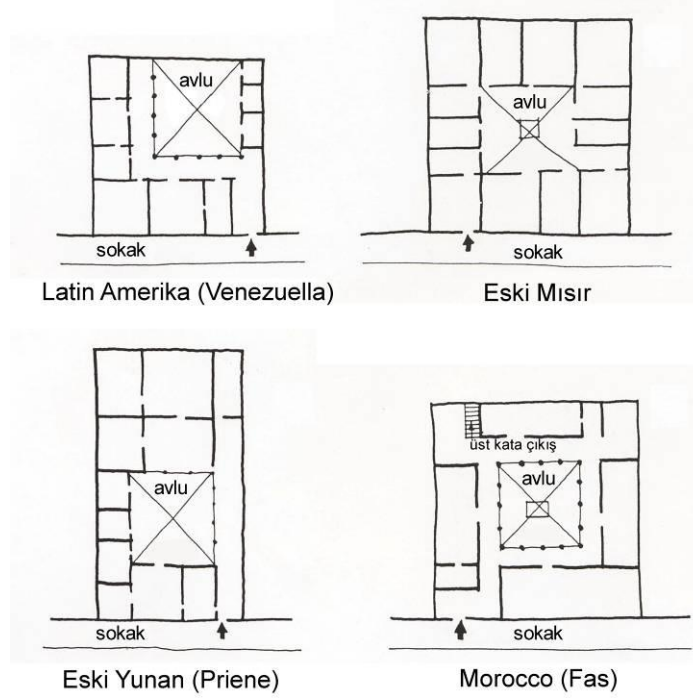
Pfeifer ve Brauneck (2008) 'in çalışmasında yer verilen avlulu evler, 21.yy mimarlığının izlerini taşır. Açıkça görülmektedir ki avlular özellikle iç-dış ilişkilerinin sorgulandığı birer ışık kaynağı olarak ele alınmış, ev yaşamının avlularda devam etmesi amaçlanmamıştır. Şüphesiz bu boşluklar, sade yapılara mekansal değer katar ancak, bu avluların yaşamsal boyutu olduğundan bahsetmek güçtür. Bu yönüyle geleneksel konut yerleşimlerindeki avlulardan oldukça farklılardır.

Yapılar avlulu tasarlanması yüzyıllar öncesine dayanır. Eski Mısır lahitlerinden, ilk avlu bahçelerinin duvarlarla ya da çitlerle çevrili tapınak avlularında, yağmacılardan ve sıcak çöl fırtınalarından korunmak için yapıldığı görülmektedir (Musgrave, 2007).

Tarihi süreç içinde konut yapılarının yanı sıra din, kamusal, ticari ve sosyal amaçlı tüm yapılarda avlu olgusunun görülmesi böylesi bir mekansal kurgulanmanın ve kullanımın sosyo-kültürel boyutunu da ortaya koymaktadır. Avluda yer alan elemanlar ise yöresel malzeme, teknoloji, iklim ve yaşam biçimi ile yöresel üretim biçimine göre şekillenmiştir (Erdoğan, 1996).

Avlu'nun Anadolu bazında zamansal olarak tanımı yapılacak olursa prehistorik dönemden bu yana kullanılagelen bir mekan olduğu görülür. Yapı olarak sadece tek üniteden oluşan konutun görüldüğü dönemlerde birkaç konut arasında oluşturulan avlular yerleşik düzene geçilmesinden sonra artan yapısal çeşitlilik ile dini, sosyal ve kamusal yapıların bünyelerine de taşınmış, içinde yer aldığı yapının iç mekan aktivitelerini kapalı mekanların uzantıları olan avlulara-açık mekanlara da taşımışlardır. Böylece kullanım ve fonksiyon açısından süreç içerisinde avlu kullanımına çeşitlilik, zenginlik ve farklı-çok işlevlilik gelmiştir. Avlu, kimi zaman bir konutun, kiminde bir caminin, bir diğerinde medresenin ya da külliye'nin mekansal sosyal ve yapısal bütünleyicisi olmuştur. Avlunun en önemli kökeni Akdeniz çevresindeki ülkeler/yerleşimler ile Uzakdoğu-Asya yerleşimleridir. Bu çerçevede avlunun geleneksel boyutlarda izlendiği Çin, Hindistan, Suudi Arabistan, Suriye, Irak, Fas, Mısır, İspanya ve Meksika konutları Anadolu avlularını biçimlendiren etkenlerin farklı yöreler ve kültürlerdeki varlığını ortaya koymak ve avlulu mekan çözümünün Anadolu'dan hangi yörelere taşındığını ve kültürel etkileşimi görmek açısından önemlidir (Erdoğan, 1996).

Reynolds (2001), kültürel etkileşimlerin avlulardaki etkisini incelerken avluları mekansal kurgudaki durumlarına göre sınıflandırmayı tercih eder. İlk sınıflandırma kriteri avlunun giriş sekansına göre konumudur. Kısaca avluya nasıl ulaşıldığıdır. Diğer kriterler avlunun yapıdaki konumu, yapı formu ile uyumu, formu, plantasyonu, avluya bakan cepheler ile ilişkisi ve düşey sirkülasyona desteği olarak sıralanabilir.

Şekil 3.8 : Farklı kültürlerde iç avluya giriş (Reynolds, 2001).

Aslan (1999), “avlu”yu mekansal olarak ele alır. “Avlu iç’in dışa açıldığı yerdir. Genellikle kareye yakın geometrisiyle tarafsız bir alandır. Özellikle sıcak iklim kuşağının bu değişmez mimari unsuru doymuş formlara da bir büyüme olanağı tanımıştır. Avlu kültürel bir ara biçimlenmedir, bir dışlıdır, bir tür bağlaç görevi görerek organik eklemlemeye olanak sağlamıştır” demiştir.

3.2 Formu Etkileyen Unsurlar

Arketiplerin oluşmasında birçok bileşenden bahsetmek gerekir. İlk bölümde “konut”un kültürel, fiziksel, ekonomik, topografik vb. etkenlerin tümünün bir ürünü olduğunun üzerinde durulmuştu. Kuban’ın (2002), “işleve uygunluk” ile açıkladığı süreç, kullanıcıların gereksinimlerini karşılayan en kullanışlı modelin belirlenmesiyle son bulur, çözüm ve tüm süreç, konut tiplerinde çeşitliliğe neden olur. Bu durum avlulu konut yerleşimleri için de geçerlidir.

Avlulu konut oluşum, gelişim ve çeşitlilik sebepleri iki ana başlıkta incelenebilir. Bunlardan ilki kültürel faktörler ikincisi ise fiziksel faktörler olarak da tanımlayabileceğimiz iklimsel ve topografik etkilere.

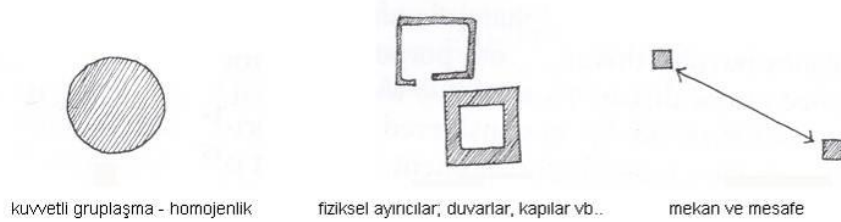
3.2.1 Kültürel unsurlar

3.2.1.1 Güvenlik ve mahremiyet

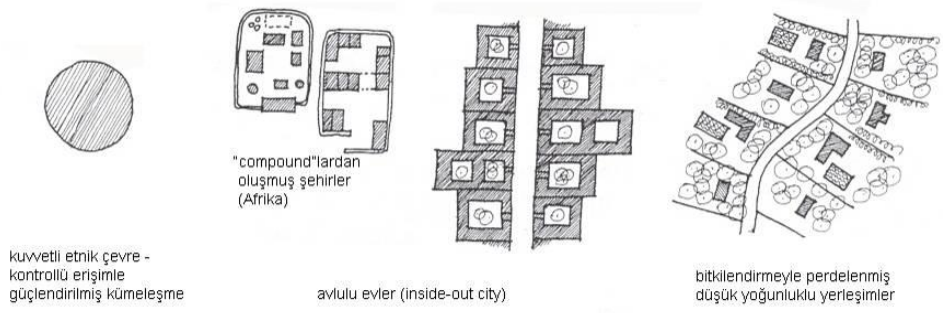
Rapoport'a göre evin şekli basit olarak sadece fiziksel etkenlerin veya tek başına bir faktörün sonucu değildir. En geniş anlamda görülen sosyo-kültürel faktörler dizisinin tümünün bileşkesinden çıkar. Form aynı zamanda iklimsel koşullarıyla, konstrüksiyon metotlarıyla, mevcut materyallerle ve teknolojiyle de değişikliğe uğrar. Rapoport, sosyo-kültürel etkileri birinci, diğerlerini ise ikinci derecede etkenler olarak görmektedir (Aksoy,1991).

Rapoport (2004), avlulu konut yerleşimlerini "inside-out city" olarak adlandırır, bu yerleşimlerin oluşmasındaki en büyük etkenin kültürel sebepler olduğunun altını çizer, çünkü O'na göre avlulu konutların en önemli getirisi sağladığı güvenlik ve mahremiyettir, bundan dolayı avlulu konut yerleşimeri daha çok kapalı toplumlarda grlrlere. "Farklı iklimlerde ve topografyalarda benzer yerleşimlerin grlyor olması ancak kültür faktörüyle açıklanabilir" görüşünü sergiler.

Rapoport (2004), avlulu konut tipini tekil yapılar leğinden ziyade, yerleşim ölçeğinde ele almıştır. Bu dışa dönük yerleşimlerin oluşmasında, kültürel faktörler bağlamında, korunaklı yaşam alanları yaratma ve mahremiyet ihtiyaı ön plandadır.

şekil 3.9 : İstenmeyen ilişkileri kontrol etme şekilleri (Rapoport, 2004).

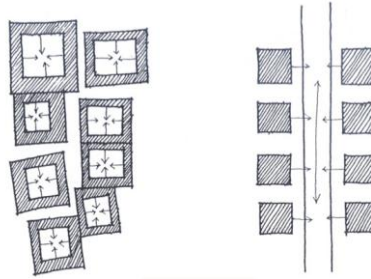

Şekil 3.10 : Farklı kültürlerde ilişkileri kontrol etme şekilleri (Rapoport, 2004).

Şekil 3.11 : Avlulu konut yerleşimlerine örnek: Bahreyn (www.google.com).

Avlulu ev, yarı açık veya kapalı bir avlu etrafında kompakt bir formdur. Avlulu evler birbirlerini direkt olarak gören, yolla direkt bağlantıları olan evlerden temelde farklıdır. Avlulu evde, kesin bir noktada merkezileşme olgusu vardır. Bu bazı durumlarda sadece ev ölçeğinde değil, değişik ölçekteki mekan düzenlemelerinde de devamlılık gösterir.

Şekil 3.12 : Avlulu evler ve birbirini doğrudan gören evler (Rapoport,2004).

Rapoport'a göre avlulu evler sadece Ortadoğu'da ve İslam ülkelerinde değil hem kalabalık hem de hiyerarşik olan bütün kültürlerde görülür. Jericho'nun basit ev tipinden Yunanistan, Roma, Hindistan ve Latin Amerika boyunca Çin'in çok

kompleks Jen evine kadar pek çok yerde bu tip, halk ve özel alanların değişen derecelerde ayrılması konusundaki özel isteği karşılayan bir konut formudur.

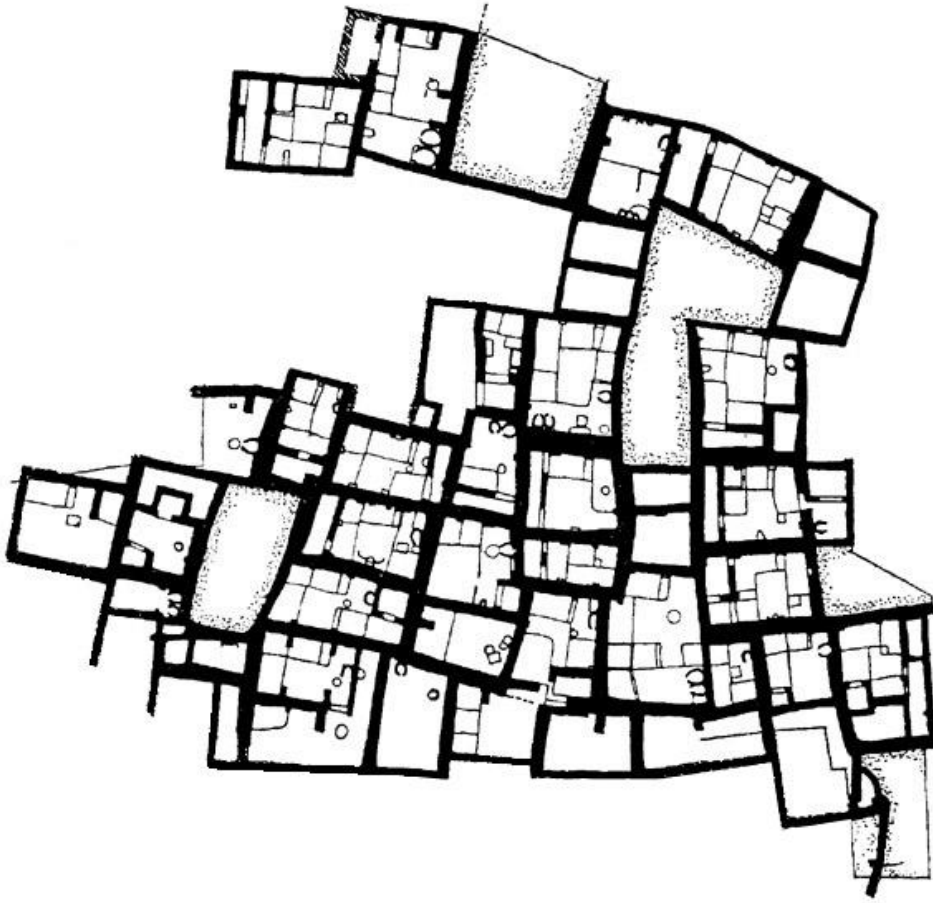
Grubun veya ailenin kendine has özel bir alanının oluşu bu evlerin prensibidir (Aksoy,1991). Bu yerleşimlerin en büyük farkı özel-kamusal ayrımının belirginliğidir (Rapoport, 1977).

şekil 3.13 : İlk avlulu yerleşimlerden: Jericho (www.google.com).

Yapıların bir araya gelerek bir bileşim oluşturduğu ve evlere ahşap bir merdivenle ulaşılan düz çatıdaki delikten girilen Neolitik dönemin en büyük yerleşimi olan Çatalhöyük, avlulu yerleşimlere örnek teşkil etmektedir. Yerleşimin tamamı duvarlarla çevrilmiştir. Konutlar avlulara açılmakta, ışık ve havayı avludan almaktadırlar. Sıkışık kentsel doku arasında bazı alanlar boş bırakılarak açık mekanlar yaratılmıştır. Ortak kullanıma açık bu avluların varlığı, Reynolds (2001)’in “evler avlular etrafında konumlandırılmak isterler” yorumuyla örtüşmektedir.

Avluların yerleşim ölçeğinde tekrarlandığı durumlarda boşluklar, kenti tanımlar hale gelir. Kentin molekülü konut olan bir organizma olduğunu en güzel birleşik avlulu dokular gösterir (Kuban, 2002). Bu dokuların kırsal peyzaj ile güçlü bir ilişki kurulması, topografyanın yapılaşmaya rağmen avlular sayesinde okunurluğunun devam etmesi mimarlık eyleminin ve peyzajın örtüştüğünün göstergesidir. Fas-Draa Vadisi yerleşimi bu duruma örnek teşkil eder.

Şekil 3.14 : Çatalhöyük yerleşim planı örneği.

Şekil 3.15 : Draa Vadisi, Fas.

3.2.1.2 Esneklik

Hem geleneksel değerlere, hem de bunların değişimine uyma avlunun esnek formu sayesinde mümkün olabilmektedir. Avlu, aile yapısındaki ve ailenin gelir durumundaki değişime bağlı olarak arazi üstündeki ilk binanın yatay ve düşey yönde büyümesine kolaylıkla izin verir. Geleneksel ev modelinde, avlu çok amaçlı bir alandır. Ev üniteleri inşa edildikçe, avlu binalar tarafından sarılır ve küçülür. Sonunda kalan açıklık sadece ışık ve vantilasyon sağlayabilir (Aksoy, 1991).

Şekil 3.16 : Avlulu evin tipolojik değişimi (Petrucchioli, 1999).

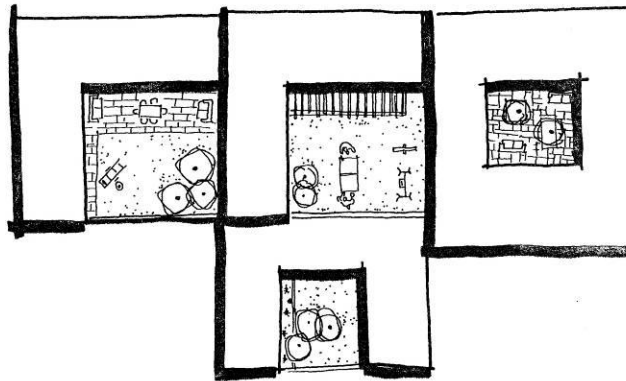
Aslan (1999), “avlu”nun mekansal değerini vurgular. “Avlu iç’in dışa açıldığı yerdir. Genellikle kareye yakın geometrisiyle tarafsız bir alandır. Özellikle sıcak iklim kuşağının bu değişmez mimari unsuru doymuş formlara da bir büyüme olanağı tanımıştır. Avlu kültürel bir ara biçimlenmedir, bir dışlıdır, bir tür bağlaç görevi görerek organik eklemlenmeye olanak sağlamıştır” demiştir.

Avlular, yapılara yalnızca fiziksel esneklik değil; işlevsel esneklik de katar. İşlevsel esneklik, farklı kültürel koşullarda, yaşantılarda ya da farklı mevsimlerde sağladığı işlevsel çeşitlilik olarak özetlenebilir.

Avluların sağladığı iklimsel konfor ve yarattığı mikroklimanın yanında, gündelik hayatta ev sakinleri için önemli bir yeri vardır. Avlu kavramı; gerek özel yaşam mekan avluları gerekse kamusal yaşam mekan avluları olsun, sosyal yaşamın özünü oluşturan bir araya gelip çeşitli eylemler geliştirerek oluşturulan etkileşimlere mekan olmanın yanında birey olarak insanın mahremiyetini koruma, yalnız kalma ihtiyaçlarının karşılandığı yaşam mekanı olan iç bahçeler olarak düşünülebilir (Hindistan, 2006).

Saatçi (2003), Kerkük Evi örneği üzerinden avluların yer aldığı zemin katı esas kat şeklinde tarifler. Avlular, gündelik hayatın en canlı yeri, diğer tüm mekanların bağlandığı odak noktasıdır. İklimin sıcak olması nedeniyle avlu 10 ay boyunca kullanılır. Yemeklerin hazırlanması, kahvaltı ve akşam yemekleri, pamuk atılması, yatak-yorgan dikişleri, oturma ve sohbet yeri gibi çok yönlü amaçlar için kullanılır. Bazı odalar avluya eyvan ile bağlanır. Yazın çok sıcak günlerde ev halkı daha gölge olan eyvanda zaman geçirir, güneş çekilikten sonra avlu sulanarak serinletilir ve hayat burada devam eder.

Başakman(1991), Malatya-Kayseri Karayolu güzergahı üzerindeki Aşağı Ulupınar yerleşmesi örneğinde dışa kapalı avluların yarı-açık mekanların açıldığı bir iç bahçe, yazın oturma odası, mutfak, çocuk oyun yeri gibi çok ve çeşitli işlevlere cevap verdiğini belirtir. Bazen su ögesi ile zenginleştirilen iç avluda sabit oturma elemanları, üzerinde yemek pişirilebilen ocak ve bitki alanı bulunur. Bu çeşitliliği ile avlular, yaşantının açık alanda devam etmesine olanak sağlarlar.

Şekil 3.17 : Avluların farklı işlevlere yönelik kullanımı (Erdoğan, 1996).

Kullanıma yönelik sosyal boyutu ile yaklaşıldığında mahremiyeti sağlanmış, korunaklı ve iç mekan ile bağlantılı bir dış mekan kavramını getirmektedir. İçinde doğal öğelerin de yer aldığı bir açık oda niteliğindedir (Erdoğan, 1996).

Günlük yaşam tarzı, gelenek ve görenekler, inanç ya da beklentiler gibi kültürel etmenler avluların yalnızca oluşmasında değil, yorumlanmasında da etkili olmuşlardır.

Mekanın yaşamsal ilişkilerle ve deneyimle kimliklenmesi olgusu, ev ile birlikte avlu içinde geçerlidir. Farklı kültürlerde avlu biçimlenişlerinin büsbütün farklı olabilmesi buna bağlıdır çünkü geleneksel kültürlerde mekan-davranış bütünlüğü vardır ve mekana kimlik kazandıran da bu davranışın kendisidir.

Mekanların kültürel olarak değişken olması insanların avlulardan beklentileri ve onlara yükledikleri anlam ile fiziksel bir boyut kazanır.

Avlunun dekoratif bir bahçe ya da evin devamında bir yaşam alanı olarak algılanması ve yorumlanması kültürel faktörler hakkında bilgi verirken, avluların işlevsel esnekliklerine de örnek teşkil eder. Avluların, kullanıcıların bu boşluktan beklentilerine ve yaşam tarzlarına göre şekillenmesi çeşitlenmenin artmasına sebep olur. Bir iç bahçe ya da bir oda olarak ele alınan ve bu doğrultuda kişiselleştirilen alanların ortak özelliği şüphesiz içerideki hayatın dışarıda devam etmesini sağlarken; aynı zamanda hava, güneş, gölge, rüzgar gibi dış dünyanın gerçekleriyle bağ kurulmasını sağlar.

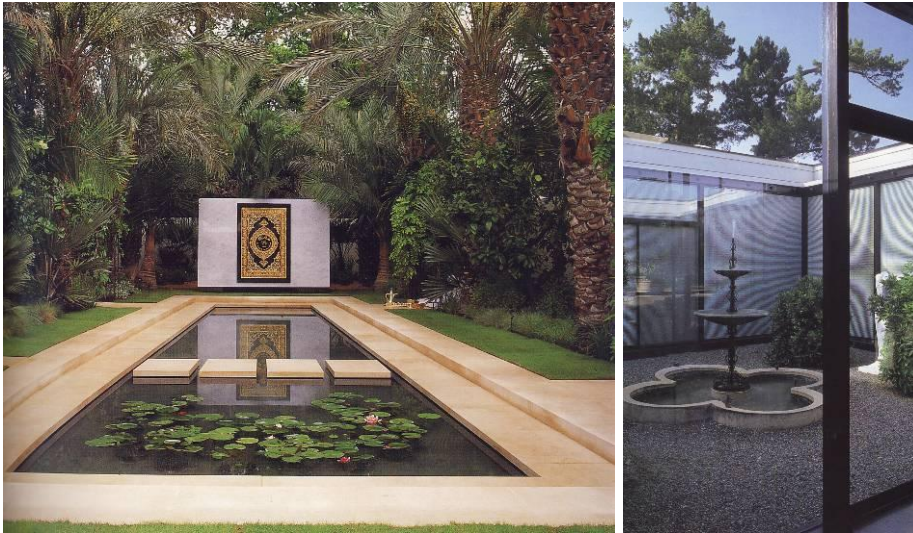
Şekil 3.9, 3.10, 3.11, 3.12 de yer verilen avlular, kültürel farklılıkların fiziksel gerçekliklere dönüştüğünü göstermektedir. Yerelliğin ön planda olduğu geleneksel avlularda benzer öğelerin kullanılması dikkat çekicidir. Su bu anlamda ortak öğelerden en yaygın olanıdır. Avlularda su öğesinin çokça yer bulmasının birden çok sebebi vardır. Sıcak iklim kuşaklarında serinletici etkisi ve buharlaşma yoluyla ortama nem kazandırmasının yanında dini bir sembol olarak da kullanılır.

Şekil 3.18 : İç bahçe olarak ele alınan bir avlu örneği (Musgrave, 2007).

Şekil 3.19 : Akdeniz'e özgü bir avlu (Musgrave, 2007).

Şekil 3.20 : Avlularda su ögesi (Musgrave, 2007).

Şekil 3.21 : İnançların avluya yansımalarına bir örnek (Musgrave, 2007).

Gizli ve açık şeyler arasındaki kontrast mekansal hiyerarşinin tüm seviyelerinde bulunur. Bu özellikle avlu, genel halk alanından ayıran duvarlarda görülebilir. Ailenin yaşadığı esas alanlar iç avlular ve evin en özel bölgeleridir. Ortadoğu’da yerleşim içindeki avlu özel bir yer olarak kavranırken bunun tam tersi batıda bahçenin ortasındaki, ev özel bir mekan olarak algılanır. Yine batıda evin dış duvarlarına mimari açıdan büyük önem verilir. Doğuda ise bu önem iç avlunun cepheleri üzerinde yoğunlaşır (Aksoy, 1991).

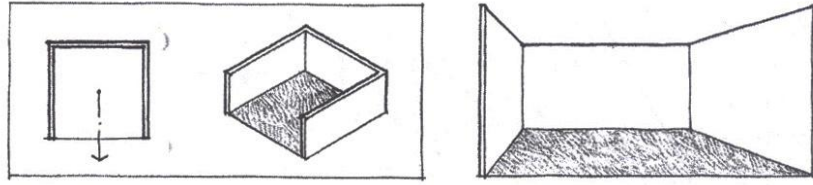
Benzer doğrultuda Reynolds (2001), “avluların gücü barındırdığı zıtlıklardadır. Sıcak, gürültülü bir sokaktan sonra girilen sessiz ve serin bir koridor ve ulaşılan avlu şahit olunan ilk karşıtlıktır” der. Geleneksel yerleşmelerde avlu form ve yönelmelerindeki çeşitliliği ise bu yerleşimlerde gridal sokak yapısı olmamasına bağlar. Yönelmeler yalnızca iklimsel konfor sağlamakla kalmaz, gün ışığının da etkisiyle sürekli bir değişim yaratır. Bu da avlulun ışık ve gölgenin yardımıyla mimari mekana kazandırdığı zenginliktir.

Gün içindeki değişimi ve sağladığı yaşam olanaklarının yanında avlular iç-dış ilişkilerinin sorgulanmasını da sağlarlar. Musgrave (2007), avluları “yapının doğaya uzantıları olan kapalı ve kişisel mekanlar” olarak tarifler. İç-dış bariyerini ortadan kaldırarak tavansız bir iç odaya dönüştüklerini belirtir. Oysa bunun tam tersi de geçerlidir, avlular doğanın yapının içine uzantıları olarak da algılanabilirler. Boşluğun sınırlayan çeperler ise avluların tanımlayıcılarıdır.

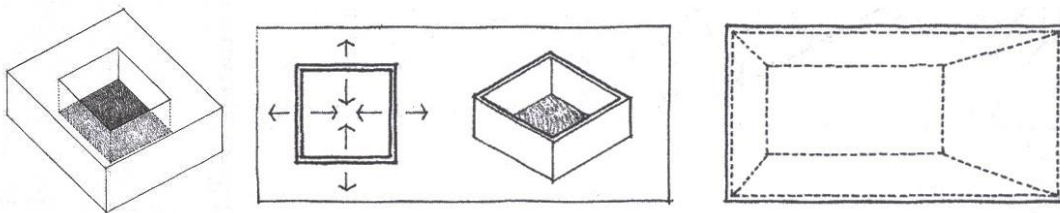
Şekil 3.22 : Yapının dışı uzantısı olarak bir arka avlu (Musgrave, 2007).

Avluların kuşatılmış olmaları mekansal tanımlamada etkilidir. Örneğin düzlemlerin “U” şeklinde biçimlenişi, beraber oluşturdukları biçimlenmenin açık ucuna doğru yönelmiş bir mekansal hacmi tanımlar (Ching, 2002). Bu durumda yönelme ev’e doğrudur.

Şekil 3.23 : Düzlemlerin “U” biçimlenişi (Ching, 2002).

Bir mekansal alanı tamamen çevreleyen dört dikey düzlem, muhtemelen mimarlıktaki en tipik, en güçlü mekansal tanımlama biçimidir. Ortadaki alan tamamen çevrelendiğinden, mekan içedönüktür (Ching, 2002).

Şekil 3.24 : İçe dönük mekan (Ching, 2002).

3.2.2 Fiziksel unsurlar

3.2.2.1 Yer ve topografya

Konut tipolojilerinin oluşum ve gelişim sürecinde mahremiyet ihtiyacı ve dinin etkisi yadsınamaz düzeydedir. Ancak tez çalışmasında konu edilen “avlulu evler” alt başlığında, sosyal-kültürel yapının ve dinin ötesinde, iklim ve topografya etkilerinden bahsetmek önem kazanmaktadır. Çünkü avlular, farklı coğrafyalarda ve kültürlerde ev hayatının merkezine oturmuşlardır. Ayrıca avlulu evlerin yoğun olarak sıcak iklimlerde kullanılması iklimin bu form üzerinde oldukça etkin olduğunu göstermektedir (Aksoy, 1991). Yer ve topografya ise daha çok avlularda çeşitliliğe katkı sağlamışlardır.

Topografyanın da etkisiyle oluşan kompakt yerleşimler, yer ile güçlü bir ilişki kurmayı sağlar. Bundan dolayı Anadolu insanının yer’e bakışından bahsetmek önem kazanmaktadır.

Anadolu kır insanı için “yer”, bir toprak parçası olmanın ötesindedir. Toprak ve doğa parçasını farklı yapan bütün özelliklerin, havasından suyuna ve o yerde geliştirilmiş konuşulan dile kadar, bir arada algılanmasına dayanır. Kır insanının hayatında bulduğu amaç ve mutluluk, birikmiş deneyiminin doğa içinde bir yer bulduğu düşüncesiyle ilişkilidir. Sınırlı bilgisi, kendisi için son derece ilgi çekicidir. Hüner sahibi olmak ve toprağı işlemek yaşamını anlamlı kılar. Kır insanı kendi el emeğinden ve hünerlerinden güç alarak doyuma ulaşır, azla yetinerek iyi yaşamış bir hayat ona mutluluk verir. Anadolu kır insanı yer’e karşı tinsel ilişki sergilemez, Uzakdoğı insanının doğayı huzursuz etmek istemeyen, saygılı eylemsizliğine sahip değildir. Yer’in can alıcı değerlerinin ölçülemeyenler olduğu inancına dayalı yer mistisizmi de pek gelişmiş değildir. Anadolu kır insanının yer’le ilişkisinde, ona bağımlı olduğu kadar, meydan okuyan da bir yaklaşım gözlenir. Sadece evini “yer’e göre dikkatlice konumlandırırken değil, fakat yer’i de eve göre hazırlarken kendisini göstermekten hiç çekinmez. Yeryüzünde ne zaman bir yapı inşa etse çevresiyle yoğun bir ilişkiler alanı kurgulamış olduğunu yapıyı inceleyene adım adım deneyimletir (Aran, 2000).

Zeminin niteliği, yerleşim alanının topografik özellikleri ve eğim durumu, yerleşim düzeni ve birimlerinin oluşumu ile yapı-avlu biçimlenmesinde rol oynayan önemli bir etmendir. Bu özellikler malzeme ve yapısal sistem seçimini etkiler. Topografya genel çerçevede yapının kütsel formu ve mekansal ilişkilerinin belirleyicisidir. Bu özellikler birbirine çok yakın iklimlerde bile farklılaşmalara neden olan faktörlerdir (Erdoğan, 1996). Anadolu avlulu yerleşimlerinde de bu farklılaşmalar dikkat çekicidir.

Topografyanın mikroklima, drenaj sistemi, toprak derinliği ve niteliği, geçirgenlik ve alanın genel görünümü üzerinde etkileri vardır. Bu etkiler temelde mahalle ölçeğinde vurgulanmaktadır. Tüm Anadolu yerleşimlerinde sokak dokusu eğime paralel, ikinci derece yollar ise eğime dik olarak planlanmıştır.

Özellikle Ege ve Akdeniz Bölgesi kıyı yerleşimlerinde kıyıya ve eğime dik, basamaklı sokaklar ile denizden gelen rüzgar iç kesimlere taşınmıştır. Anadolu’da düz alanlarda sadece kapalı-açık, konut-avlu geçişinde bir seviye farkı gözlenirken daha eğimli alanlarda yer alan avlularda kapalı-açık mekanların yanı sıra avlu zemininde ve çevreleyen yapısal birimlerde de seviye farklılaşmaları gözlenmektedir. Anadolu’nun çoğunlukla engebeli bir arazi yapısına sahip olması çevresel biçimlenmede bir etken olarak konut-avlu yapılanmasının belirleyicisi olmuştur (Erdoğan, 1996).

3.2.2.2 İklim

Moholy-Nagy (1957)’nin de dediği gibi, iklim, “yer”i tamamlayan bir gerçekliktir. Yer seçilir ve kullanılmak için hazırlanır, ancak iklim yapı aracılığı ile kontrol altına alınmalıdır. Yer ve konum arasında ne kadar fark varsa, iklim ve hava arasında da, o kadar fark vardır. Hava iklimin geçici bir ifadesidir, değişkendir ve önceden hakkında kesin bir şey söylenemez. Kır insanı bu kararsızlığı soğukkanlılıkla karşılar ve onu yaratanın sebep olduğu bir şey olarak hürmet ifadesi ile anmakla yetinir. Ancak, evini ve yerleşmesini “yer”e göre kullanılmak için hazırlarken iklimin kalıcı koşullarına, kurnazlık, cesaret ve alçakgönüllülük karışımı bir davranışla meydan okumaktan da geri kalmaz. İklim yüzyıllar boyunca çok az değişir. Bu değişimin büyük kara parçalarına olan etkisi o kadar azdır ki, değişme kolay algılanmaz. Dolayısıyla, kır insanının yapılarında iklime karşı gösterdikleri davranışlar kuşaklar boyunca aynı kalmıştır.

Bu davranışlardaki ortak özelliklerden birincisi, iklim koşullarına karşı bulunan çözümlerin çeşitliliği, ikincisi bu koşullardan yararlanabilmesidir (Aran, 2000).

Bir bölge içinde farklı şehrsel modellerle ve ev tipleriyle karşılaşabilme iklimin tek başına bir belirleyici olmayacağının göstergesi olarak ele alınabilir ancak benzer iklim koşullarına uyum sağlamanın yalnızca bir konut tipiyle başarılabileceğini de düşünmek yanlış olacaktır.

Avlulu konut tiplerinin sıcak, kuru iklim bölgelerinde görülmesi tesadüfi değildir. Bu bölgelerde gün boyu yüksek ısı, geceleyin de düşük ısı mevcuttur. Bu kararsızlık mümkün olduğu kadar uzun süre ısıнын içeriye girişini geciktirmekle giderilir. Isı, iç bölgelere istendiği zaman ve mümkün olduğu kadar geç girecektir. Bu Rapoport'a göre üç yöntemle başarılabılır; İlk yöntem; gün boyu ısı tutan, geceleyin ise ısıyı ortama yayan, yüksek ısı kapasiteli malzemelerin (kerpiç, çamur, taş gibi) çeşitli kombinasyonlarının kullanımıdır. İkinci yöntem ise mümkün olduğu kadar kompakt bir geometri yaratmaktır böylece direkt güneş ışığına açık yüzeyleri minimuma düşürerek, maksimum derecede değer elde edilebilir. Yapı ölçeğinden kent ölçeğine geçilecek olursa grift yerleşimler de (birbiri içine geçmiş, kompakt) üçüncü yöntem olarak değerlendirilebilir (Aksoy,1991).

Sıcak iklim kuşaklarında insanların evleri ile ilgili birincil amaçları ısısal konfor yaratmaktır. Avlular iklime dayalı, uzun ve karmaşık bir tarihsel sürecin ürünüdürler ve bu süreç kültürlerarası evrimsel bir deneme yanılma sürecidir (Scudo, 1988).

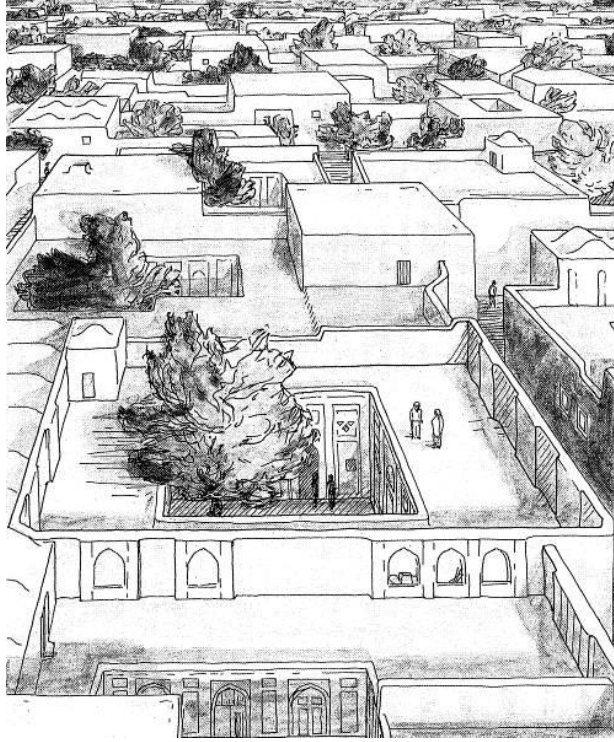
Göçebe topluluklar, evlerini ağır malzemelerden inşa edemeyeceklerinden daha geçici ve hafif elemanlar kullanırlar. Çadırlar, güneşten korunmayı ve rüzgardan mümkün olduğunca faydalanmayı amaçlar (Johnson, 1995).

Şekil 3.25 : Afganistan'da geçici konut (Johnson, 1995).

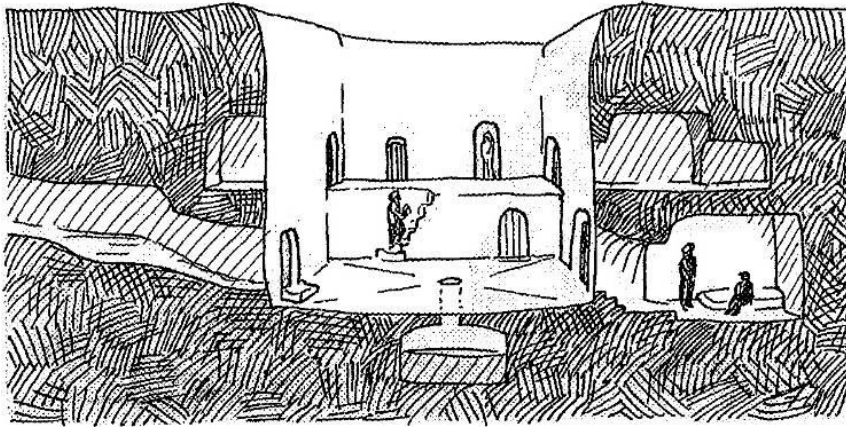
Ortadoğu'da yüksek sıcaklık, rüzgar, kum fırtınası ve düşük bağıl nem ile birleşir. Yaz aylarında sıcaklık 50°C'ye kadar çıkar. Senenin en az dokuz ayı boyunca sıcak ve kuru iklim insan yaşayışı üzerinde çok önemli bir etkiye sahiptir.

Bireylerin konfor koşullarını iyileştirmek için genel olarak 3 teknik kullanılır. Bu teknikler; gölgeden ve hafif rüzgarlardan faydalanma, serinletici ve ferahlatıcı etkisi için su elemanının kullanımı, güneş ışınlarının etkisini minimize etmektir.

Şekil 3.26 : Afganistan’da avlulu evler (Johnson, 1995).

Tunus da ki yer altı yerleşimlerinde ise toprağın kendisi ısı konforunu sağlar. Mağaralar gibi gün boyu sıcaklık farkı gözlenmez (Johnson, 1995).

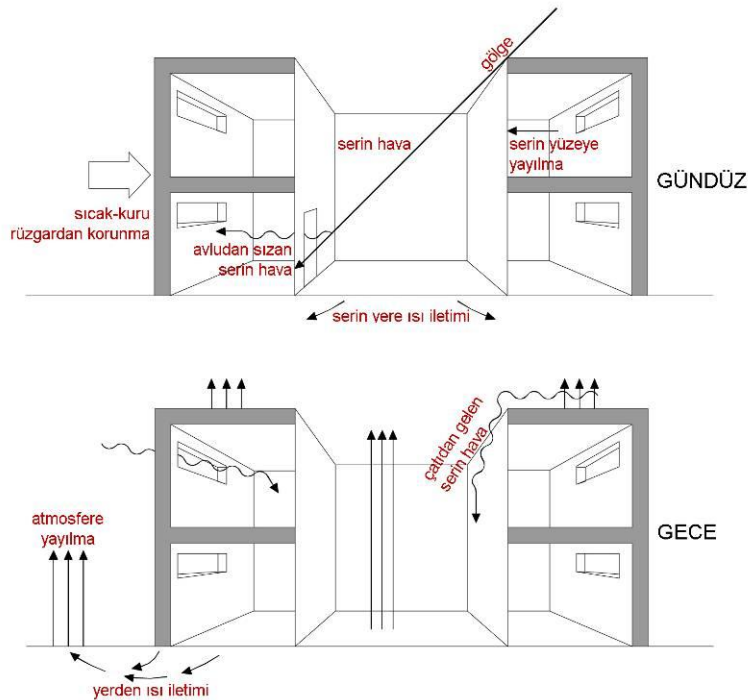
Şekil 3.27 : Tunus’da yer altı yerleşimi (Johnson, 1995).

Şekil 3.28 : Avlulu evlerin günlük sıcaklık oranları (Johnson, 1995).

Ortadoğu’da tipik bir yerleşim ünitesinin çevresi duvarlarla çevrenir. Bunlar bir iç avluya ve dış bahçeye sahiptir. İç ve dış mekanlar günün çeşitli saatlerinde farklı gölgelenmelere sahne olmaktadır (Aksoy, 1991).

İnsanoğlu, Fas ve Pakistan gibi kurak ve sıcak yarı çöl–çöl iklimlerinin hakim olduğu yerleşimlerde evleri gün boyu serin, gece ise sıcak tutmanın yollarını deneyimleyerek öğrenmişlerdir. Geleneksel Ortadoğu evlerinde temel malzeme olarak kolay erişilebilir toprak ve taş kullanılması önemlidir. Bu ağır, yoğun malzemeler gündüz absorbe ettikleri ısıyı gece açığa çıkarırlar böylece gece-gündüz sıcaklık farkını ısısal avantaja dönüştürürler. Gün boyu ısıyı tutup gece açığa çıkaran kalın duvarlar ve tavanlar inşa etmek de etkin yöntemlerdendir (Johnson, 1995).

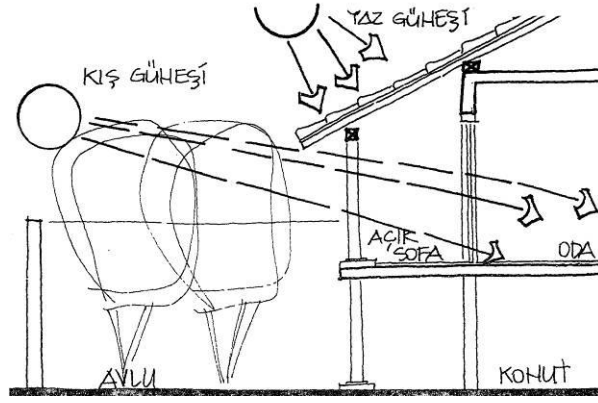
Şekil 3.29 : Avlulu evin gündüz ve gece ısısal durumu (Scudo, 1988).

İklim, avlulu konutların oluşum sebeplerinden biri olmanın yanında konut formlarını da etkileyen unsurdur örneğin Anadolu'da evlerin yönlendirilmesi konusunda konulmuş katı kurallar olmamasına karşın kışın avluların tüm gün ışık almasına dikkat edilir.

Aksoy (1991), Anadolu avlulu konutlarının karakteristik yapılarını ve farklılıklarını inceler ve formların iklime göre biraz değiştiği sonucuna ulaşır. Bu farklılıklara örnek olarak Anadolu'nun kuzey bölgelerinde evlere mümkün olduğu kadar çok güneş ve hava girmesi için avluya açılan kısımların güneye yönlendirilmesini, diğer açıklıkların mümkün olduğunca kapatılmış veya küçültülmüş olmasını gösterir. Bunun sebebi rüzgarın etkisinin azaltarak ortamın sıcaklığını yüksek tutma çabasıdır. Güneydeki bölgelerde ise bu durumun aksine serin havanın etkisini arttırmak için açıklıklar arttırılmıştır. Sonuçta, iklimdeki çeşitliliğin etkisiyle Anadolu gibi büyük bir bölgede yöresel farklılaşmalar ortaya çıkmaktadır. Yaşamsal konfor koşullarını belirleyen iklim özellikleri Anadolu yerleşimlerinde ve mekansal düzen, avlu organizasyonu, çatı örtüsü ve cephe özelliklerinin biçimlenmesinde belirleyici olmuştur (Erdoğan,1996).

Yağış türü ve miktarı, sıcaklık farklılaşmaları, nisbi nem ve rüzgar durumunu kapsayan iklimsel faktörler yapıların ve avluların biçimlenmesindeki en önemli etmenlerdendir. Bu çerçevede topografya, kullanım ya da yöresel üretim biçiminden kaynaklanan herhangi bir neden olmadıkça ılıman iklim kuşağında yer alan Anadolu'nun hemen her yöresinde avlulu mekan çözümü yaygın olmakla birlikte kışı soğuk geçen bölgelerde avlular daha korunaklı, kapalı sofalarla bütünleşmişlerdir. Kışların daha ılık olduğu yörelerde ise yaşamın büyük bir bölümü avluda geçmekte, dolayısı ile avlu elemanları ve biçimlenmesi tüm yıl kullanıma yönelik olmakta, avluya yönelik açık sofalı mekan kurgusu ile açık mekan kullanımı arttırılmaktadır.

Tüm iklim kökenli biçimlenme özelliklerine karşın konut ve avlu şekillenmesinin tek belirleyicisi iklim değildir. Farklı iklim kuşaklarında mekansal organizasyon açısından bazı farklılaşmaların gözlenmesinin yanında çok farklı iklimlerde benzer özelliklere de rastlanmıştır (Erdoğan, 1996).

Şekil 3.30 : Açık sofa-avlu ilişkisi (Erdoğan, 1996).

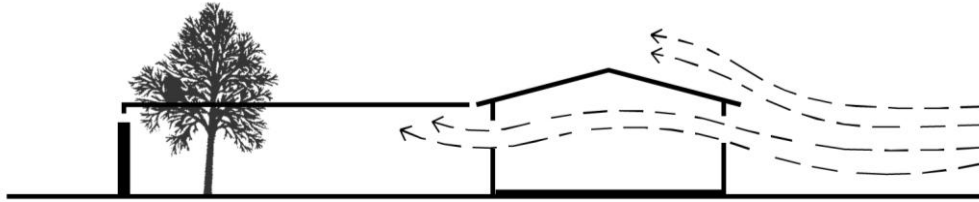
İklimsel konfor için çadırlar ile mağaralar arasındaki en optimum çözüm avlulu evlerdir. Öyle ki sert iklim kuşaklarında olmamalarına karşın Güney Avrupa ve Amerika’da güncelliğini korumaktadırlar (Johnson, 1995).

Avlular sayesinde, evler kendi mikroklimalarını yaratan kompleks sistemlere dönüşmüşlerdir. Avludaki gündüz ve gece ısı transferleri tamamen doğaldır ve böylece evler sürdürülebilir olmayan mekanik enerji kaynaklarına ihtiyaç duymazlar. Geleneksel avlulu evlerdeki pasif soğutma yöntemleri, modern yaklaşımlar için çıkış noktası olmalıdır (Scudo, 1988).

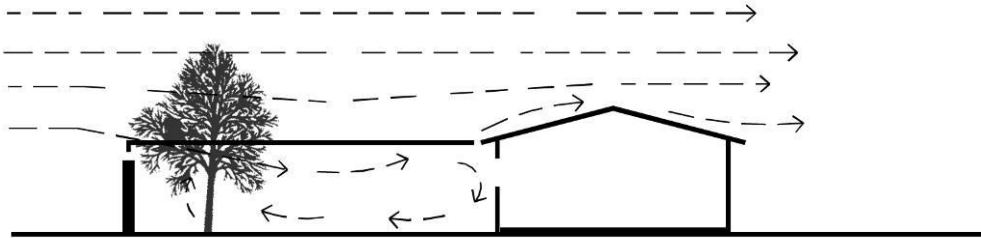
Konut biçimlenmesinde belirleyici olan ve bir yörenin sıcaklık, nem, rüzgar, yağış değerlerinin kapsayan mikroklima’nın değiştirilmesi ya da kontrol edilmesi mümkün olmasa da, bu verilere göre biçimlenen avluların, yörenin topografya, ve vejetasyon özelliklerinin de dikkate alınmasıyla oluşturulan ve önemle tasarlanan yapısal birimlerle mikroklima yönlendirilerek istenen düzeyde değiştirebilmekte, hatta yeniden oluşturulabilmektedir. Avlular mikroklima içinde iklimsel modifikasyon olanağı sağlayan yegane çözümlerdir. Bu bağlamda iklimi oluşturan ve insanın fiziksel konfor koşullarını en çok etkileyen klimatolojik faktörler sıcaklık ve güneşlenme, nem, rüzgar ve yağıştır. Güneşin mevsimsel hareketine göre biçimlenen geleneksel Anadolu konutu ve avlusunda sıcaklık bakımından ideal bir ortam sağlanmaya çalışılmıştır. Kapalı duvarlarla çevrili dışa kapalı bir avlu hem bu açık mekanın, hem de konutun yakın çevresinde hava sıcaklığının kontrolünde etkin olmaktadır. Anadolu'nun hemen tüm yörelerinde görülen bu uygulama sonucu, kışın bu açık mekanda güneş enerjisi tutulur.

Hapsedilip ve rüzgar etkisi azaltılarak daha yüksek sıcaklık elde edilir. Yazın ise ağaçlar bir yanda gölge yoluyla ortamı serinletirler bir yandan da hava nemini arttırarak sıcaklığı düşürmekte ve konforlu bir yaşam olanağı sağlamaktadırlar. Öte yandan güneşlenmenin yoğun olduğu kim, yörelerde de güneşin yakıcı ışınlarından korunma gereksinimine de avlulu çözümler en etkin yanıtları oluşturmuşlardır (Erdoğan, 1996).

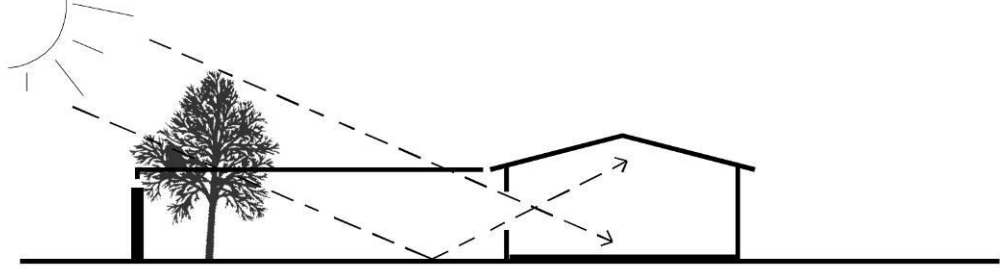
Atmosferdeki hava hareketleri olarak nitelenen rüzgar da fiziksel konfor koşullarını etkileyen önemli bir klimatolojik faktördür. Buharlaşmayı arttırıcı, sıcaklığı düşürücü etkisi nedeniyle sıcak -nemli iklimlerde olumlu, sıcak-kuru iklimlerde olumsuz etkisi vardır. İstenmeyen rüzgar etkisi, avluda kullanılan ağaç ve çalıların rüzgar kırıcı özelliğinden yararlanılarak engellenebilir. Herhangi bir rüzgar etkisi söz konusu olduğunda, gelen rüzgar öncelikle avlu duvarına çarparak yansıyacak, avluya olan soğuk infiltrasyon önemli ölçüde azalacaktır. Bunun yanı sıra, avlu konuta havalandırma olanağı getirmektedir. Hava akımı konuta doğrudan ulaşmak yerine avludan geçerek gelmekte böylece konut doğrudan basınçlı hava ile değil, yumuşak bir hava ile karşılaşırken, avluda da daha az basınçlı bir dış ortam sağlanmaktadır (Erdoğan, 1996).

Şekil 3.31 : Doğal havalandırma (Erdoğan, 1996).

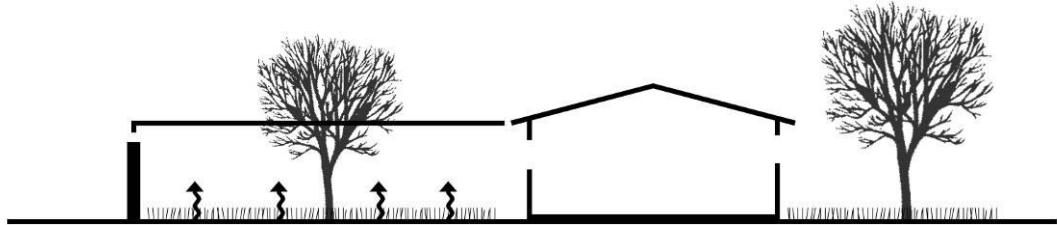

Şekil 3.32 : Rüzgar dolaşımı (Erdoğan, 1996).

Şekil 3.33 : Kışın güneş yansıması (Erdoğan, 1996).

Ortamda gereğinden fazla ya da az nem bulunması çevre konfor koşullarını olumsuz yönde etkiler. Konut alanlarında nemden kaynaklanan bu tip rahatsızlıklar ancak avlu gibi içe kapalı, konuta yönelik mekanlar ile çözümlenebilir. Bu yolla iklimsel kontrol de önemli ölçüde başarı sağlanabilir. Nemin fazla olduğu yörelerde nem oranı arttıkça, doygunluk noktasında olan havayı daha da nemlendirici etkilerden kaçınılmış, kuru sıcak iklimlerde ise nemi arttırmak amacıyla su yüzeyleri-havuzlar kullanılmıştır. Isınması ve soğuması yavaş olan su kütleleri yakın çevrelerinin ısınıp modifiye etmekte, su yüzeyinden yansıyan ışık da mikroklima oluşumu açısından avlu planlamasında önem taşımaktadır. Avluda nem oranını belli bir düzeyde tutan ve düzenleyen en önemli unsurlardan biri de bitkisel düzenlemelerdir. Avludaki bitkisel elemanlar özellikle yağış sonrası fazla nemi absorbe ederek, daha sonra atmosfere terleme yoluyla yavaş yavaş geri vermektedir. Bu da özellikle sıcak yaz günleri için son derece rahatlatıcı bir çözümdür. Nem oranının düşük olduğu yörelerdeki avlularda bitkisel eleman kullanımı artırılarak; nem oranının yüksek olduğu yörelerde ise bitkisel eleman kullanımı azaltılarak bağıl nemin kontrolü sağlanabilmektedir (Erdoğan, 1996).

Şekil 3.34 : Buharlaşıma ile kazanılan nem (Erdoğan, 1996).

Erdoğan (1996), geleneksel Türk Evi başlığında avlunun, sürdürülebilir yerleşimler için büyük bir potansiyel olduğunu vurgular. Sürdürülebilir yerleşimler insan ihtiyaçlarını doğal ve kültürel çevrelerin taşıma kapasitesi doğrultusunda dengeleyen, yöreden kolayca sağlanabilen doğal-sürdürülebilir malzeme ile inşa edilmiş, enerjisinin bir bölümü yenilenebilir kaynaklardan sağlayan, ekolojik olarak dengeli yerleşimlerdir. Toplumların gereksinimlerinin karşılanabilmesi için öngörülen gelişimler doğal, kültürel, sosyal ve ekonomik kaynakların yerel ve küresel ölçeklerde ilişkilendirilerek biçimlendirilmesiyle sağlanabilir. Sürdürülebilir gelişme ve kalkınmanın amacı ve sürdürülebilir yapı tasarımı insan ve çevresi arasındaki dengeli ilişkinin korunması; uzun vadedeki hedefi ise kaynak tüketiminin en aza indirgenmesidir. Yapılaşmaların, ekosistem ve kaynaklarla uyumlu, işlevine uygun en basit yapı teknolojisiyle uygulanmış olması gerektiğini, yapı malzemelerinde mümkün olduğunca sürdürülebilir yerel malzemelerin ve dönüşümlü malzemelerin kullanılması gerekir. Gereğinden büyük olmayan esnek yapı ve mekanlar oluşturmak da bu koşullardan biridir. Çevre ile uyumlu sürdürülebilir tasarımdan ancak bu şekilde bahsedilebilir.

Doğu Anadolu Bölgesinde, ısı kaybını minimize eden bitişik düzenli yerleşimler ve Kayseri’de doğal bir kaynak olarak yağmur sularının avlularda kar kuyuları ya da sarnıçlarla biriktirilmesi, kentsel çevrelerdeki sürdürülebilirliğin gereklerinin Anadolu’da yerine getirildiğine kanıt teşkil etmektedir. Anadolu konutu, taşıdığı sürdürülebilir yapı tasarım özellikleri ile önemli bir potansiyeldir. Bir sorun olarak ortaya çıkan barınma ve yaşanabilir nitelikte konut açığı sorununun çözümü için yeni yerleşimlerin oluşturulması yerine geleneksel konut yapılanmasında bu konutlardaki doğru mimari çözümlerin kullanılması gerekmektedir.

4. GELENEKSEL AVLULU TÜRK EVİ ÖRNEKLERİ

4.1 Kayseri Evi

Kayseri şehri, etrafı yüksek dağlarla çevrili bir ova ortasında kurulmuştur. Denizden yüksekliği ortalama 1055m dir. Bu ova bazı yerlerinde yağmur sularının birikmesinden göl yapabilecek bir düzlüktedir. Anadolu'nun az yağmurlu bölgelerine dahildir. Gündüz-gece ve yaz-kış sıcaklık farkları oldukça fazladır (Çakıroğlu,1952). Diğer birçok Türk kentinde olduğu gibi Kayseri de 1950 yılından itibaren mimari geçmişi ile ilgili değerlere sırtını dönerek büyük değişimler göstermiştir (İmamoğlu,1992).

Geleneksel Kayseri evi, yoğun kent dokusu içinde doğal ve gösterişsiz bir yapım sürecinin sonucu, avlu veya bahçe etrafında asimetrik olarak büyüyen, gelişen içe dönük bir yapıdır. Avlulu ev formu, tarihten bu yana nasıl İran, Orta Doğu ve Akdeniz ülkelerinde başarıyla kullanılmışsa, tasarımıdaki sonsuz çeşitliliği ve değişik yaşam biçimlerine uyum potansiyeli ile Kayseri'de de yaygın olarak kullanılmıştır.

Geleneksel Kayseri mahalleleri insan ölçeğindeki dar sokakları, bu sokakların kesiştiği yerlerde vaya cami, mescit, okul önelerindeki meydanları ve çıkmaz yolları ile bir Ortaçağ görünümü taşır. Sokaklar ve çıkmazlar dardır. Sokaklar ancak birkaç ev boyunca düz gider, çoğunlukla girintili, çıkıntılıdır; birbirleriyle dar veya geniş açıyla birleşir, zaman zaman meydancıklar oluştururlar. Sokakların iki yanındaki ev ve avlular da değişkenlik gösterir. Bazen 3-4 m yüksekliğinde devamlı bir bahçe duvarı ile bir-iki katlı evler, bazen çıkmaları birbirine yaklaşıp tünelimsi bir etki yaratan iki katlı yapılar görülür. Değişen sokak açılarının üst katlarda düzelmesini sağlayan çeşitli boyut ve şekildeki çıkmalar, dramatik etkileri yanında, yayaları yağmurdan, kardan, güneşten korur (İmamoğlu,1992).

Şekil 4.1 : Kayseri sokak karakteri (İmamoğlu, 1992).

Avlu, Geleneksel Kayseri evinin ayrılmaz bir parçasıdır. Evlerin çok büyük kısmı avluludur, bir kısmı birden fazla avluya sahiptir. Haremlik kısmındakine “içeri hayat”, selamlık kısmındakine “dışarı hayat” adı verilir. Ayrıca avlularda atlık, arabalık olarak kullanılan verande, sundurma gibi üstü korunmuş mekanlar oldukça yaygındır. Bu yaklaşım şekli 1950’li yıllara kadar Kayseri’de egemen olmuştur. Geleneksel evler ilke olarak içe dönüktür. Avlu, evin geometrik merkezi ve bir anlamda hayatıdır. Her birim, yüksek avlu veya bina duvarlarıyla çevrilmiş, sokağa ve diğer evlere kapatılarak mahremiyeti sağlanmıştır. Komşularla ne kadar samimi olsalar da avlu ve evde mahremiyetin korunması, özellikle Müslüman aileler için büyük önem taşımıştır.

Soğuk kış günleri dışında çamaşır, bulaşık yıkama, yemek pişirme, salça kaynatma, halı-kilim dokuma, kış için yiyecek hazırlama gibi günlük faaliyetlerin birçoğu avluda yürütülür (İmamoğlu,1992).

Odalar avluya yönlendirilmiştir. Mutfak, kiler, abdesthane, varsa hamam gibi servis mekanları avlu çevresinde yer alır. Bodrumdaki ahır ve depoların da avlu ile ilişkisi vardır, pencere ve kapıları avluya açılır.

Şekil 4.2 : Çayırağası Evi (İmamoğlu, 1992).

Şekil 4.3 : Tosunağa Evi (İmamoğlu, 1992).

Şekil 4.4 : Baldöktü Evi (İmamoğlu, 1992).

Geleneksel evlerin avlularında her zaman taşla kaplanmış bir yüzey, bitki yetiştirilecek bir toprak parçası, bir ocak, bir kuyu, bazen de bir çeşme, bir havuz yer alır. Birkaç meyve ağacı, çiçek ve sebze köşeleri avluya renk ve hareket katan doğal öğelerdir. Ayrıca sarmaşık, hanımeli gibi bitkilerle kapatılan çardak ve kameriye gibi gölgelikler sıcak günlerde oturma ve ev işlerini yapmak için uygun ortam sağlar. Avluya bakan bina cepheleri özenle işlenir, korkuluklar, yer döşemeleri bazen de cepheler süslenir.

Geleneksel Kayseri evi, yirminci yüzyıla kadar adeta yaşayan bir varlık, devam eden bir süreç, bir inşaat alanıdır. Bitmiş, tamamlanmış bir üründen çok, aile arsası üstünde kuşaklar boyu süren organik bir gelişmede bir “an” bir “aşama”dır. Eski Kayseri’de arsalar durmadan oda veya hizmet mekanlarının eklenmesi, çıkarılması veya değiştirilmesi doğal bir şeydir. Bunun bir sonucu olarak da, kütle ve hacimler üst üste biner, iç içe girer, duvar ve yüzeyler birbirine yapıştırılırdı. Anne-babası ölen kardeşler arasında evler pragmatik bir şekilde bölünür, var olan odalar yetmediği zaman bahçe veya avluya bağımsız yeni birimler yapılır (İmamoğlu,1992).

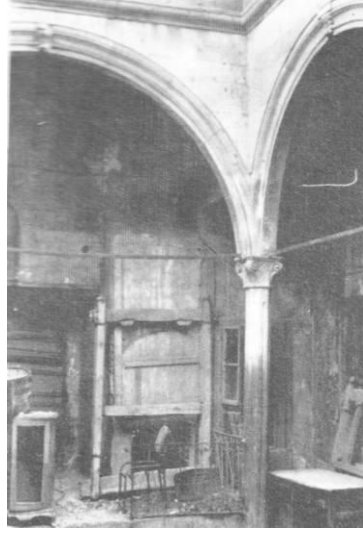
Avluda yer alan bitkisel elemanlar ise; Armut, Ayva, Ceviz, Dut, Elma, Erik, Kayısı, Kiraz, Üzüm, Vişne gibi meyve ağaçları, Akasya, Cennet Ağacı, Gülibrişim, Mazi gibi geniş yapraklı ve ibrelili ağaçlar, Hanımeli, Orman Sarmaşığı gibi sarılıcı bitkiler ve mevsimlik çiçeklerdir (Erdoğan, 1996).

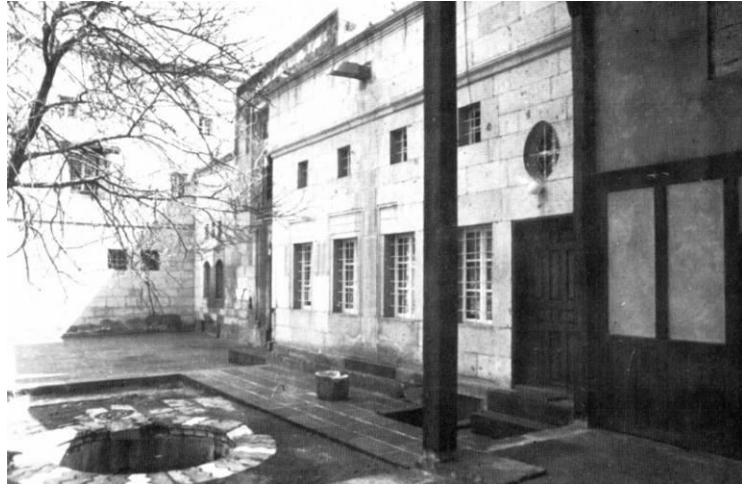
Şekil 4.5 : Gazioğlu Evi (İmamoğlu, 1992).

Şekil 4.6 : Kuşoğlu Evi (İmamoğlu, 1992).

Şekil 4.7 : Zarif sütun ve kemerleriyle bir avlu (İmamoğlu, 1992).

Şekil 4.8 : Güpgüpoğuları Evi harem bölümü (İmamoğlu, 1992).

4.2 Diyarbakır Evi

Diyarbakır, Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesinde yer alan ve kent merkezi yaklaşık 9 bin yıllık bir geçmişe sahip bir merkeze sahip olan tarihi bir şehirdir. Dağlık bölge ile düzlükler arasında, ortalama 650m yükseklikte olan bir ovanın ucunda kurulmuştur. Diyarbakır şehri, anıtları, pazar ve çarşıları, dar sokakları, bazalt taşlarla yapılmış orijinal evleri ile bir ortaçağ şehri manzarasını canlandırmaktadır. Şehre bu karakteri veren; iklim şartları, politik, dini ve teknolojik koşullar olarak sıralanabilir. Diyarbakır çevresinde çok sert bir kara iklimi hüküm sürer. Yazları oldukça kural ve sıcak, kışları nemli ve soğuktur.

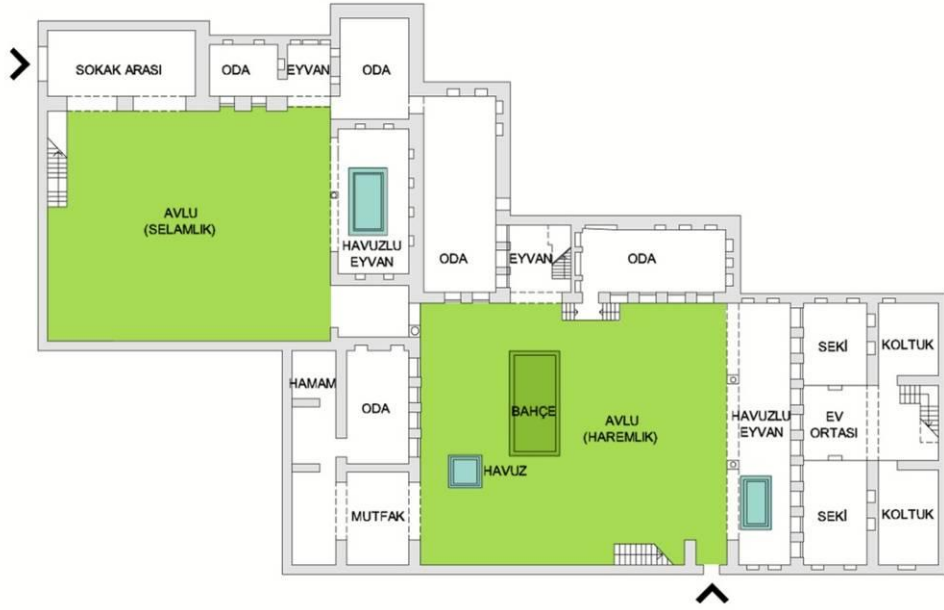
Sıcak ve soğuktan korunmak amacıyla binalar birbirlerine oldukça yakın inşa edilmiştir. Binaların sokaklara sürekli gölge sağlaması hedeflenmiştir.

Diyarbakır evlerinin dış görünüşleri gösterişsizdir. Oysa avlu ve ev tezat oluşturacak büyüklük ve görkemlidir. Evlerin odaları geniş bir avlunun etrafında dizilmiştir. Avlu birçok girintileri ile “dişi bazalt” da denilen bazalt taşıyla döşenmiştir. (Erginbaş, 1953).

Diyarbakır evlerinde avlu, eyvanın devamı ve tamamlayıcı unsurudur. Kışın en soğuk günleri dışında hayat eyvan ve avluda geçer. Avlular sokağa tamamen kapalı olduğu gibi komşu evlerden de görülemezler. Çünkü avlu etrafı bina kütleleri veya yüksek duvarlarla çevrelenmiştir. Avlularda beyaz renkli derz ve nakışlı koyu renkli bazalt duvarlar bol pencere ve eyvan boşlukları ile hafifler ve zengin, zarif motifli pencere ve parmaklıkları ile aslında kasvetli bir taş olan bazaltın bu etkisini siler. Avlu ve damlarda yazın taht denilen yüksek ahşap karyolalarda uyunur.

Avlu ve eyvanlardaki havuzlar, güvenlik sebebiyle genellikle az derinliktedir. Kare, dikdörtgen, altı ve sekiz köşeli ya da yuvarlak olabilir. Havuzun etrafında deliksiz bazalttan yapılmış bir profil bulunmaktadır. Su iki başta çift veya tek su kaynağından çıkar, havuzun kenar profillerinden her noktada aynı miktarda taşarak su yollarından çiçeklik kenarına geçer. Sürekli taşan ve hareket eden su ortama serinlik katar (Erginbaş, 1953).

Avluda yer alan bitkisel elemanlar ise; Ceviz, İncir gibi meyve ağaçları, Akasya, Cennet Ağacı, Çınar, İhlamur, Karakavak, Piramit Akkavak gibi geniş yapraklı ve ibreli ağaçlar ve mevsimlik çiçeklerdir (Erdoğan, 1996).

Şekil 4.9 : İki avlulu Diyarbakır Evi örneği: Gökalep Evi (Akkoyunlu, 1989).

Şekil 4.10 : Cahit Sıtkı Tarancı Evi avlusu.

4.3 Urfa Evi

Güneydoğu Anadolu bölgesinde yer alan Urfa ili, kuzey bölümlerini kaplayan Güneydoğu Toroslar'ın orta kesimlerinin güney etekleriyle, güneydeki geniş ovalık alanlar arasında kalan bir plato görünümündedir.

Kentin güney bölümleri bitkisel üretim bakımından büyük önem taşıyan geniş ovalarla kaplıdır. Ev, kent dokusunun hücresi olarak, kentin fiziksel görüntüsünün yaratıcısı olmuştur.

Doğal çevreye bağlı olan iklim ve yapı malzemesi mimarinin yönlendirici önemli unsurlarıdır. Ev, içinde yaşanan toplumun kültür ve gelenekleri ile iklim özelliklerinin ve malzemenin biçimlenmesiyle oluşmaktadır. Urfa'nın eski şehir merkezi bu bileşimin en güzel örneklerinden biridir. Urfa evleri, düzgün bir topografya üzerine yerleşmiştir. Mimari yerleşme açısından da, bitişik ve bazen iç içe girmiş karmaşık düzende bir yerleşme görülmektedir (Akkoyunlu, 1989).

Yerleşmenin biçimlenmesinde, iklim şartları da büyük bir etken olarak belirmektedir. Sokak genişlikleri 2,5-3m dir ve Anadolu'nun pek çok eski kentinde olduğu gibi Arnavut kaldırımını döşelidir. Sokakları çevreleyen evlerin duvarları yüksek tutulmuştur. Böylece yüksek duvarlarla sınırlanan sokaklar sıcağa karşı korunmuş ve hemen hemen günün her saatinde sokakların gölge olması sağlanmıştır.

Evde geçen günlük yaşamın gizlenmesi amacıyla alt katların sokağa bakan cephelerinde, kapıdan başka hiçbir açıklık bulunmamaktadır. Sokağa kapalılık ve sağır duvarlar bölgedeki aşiret yapısından dolayı emniyeti sağlaması bakımından önemlidir (Akkoyunlu, 1989).

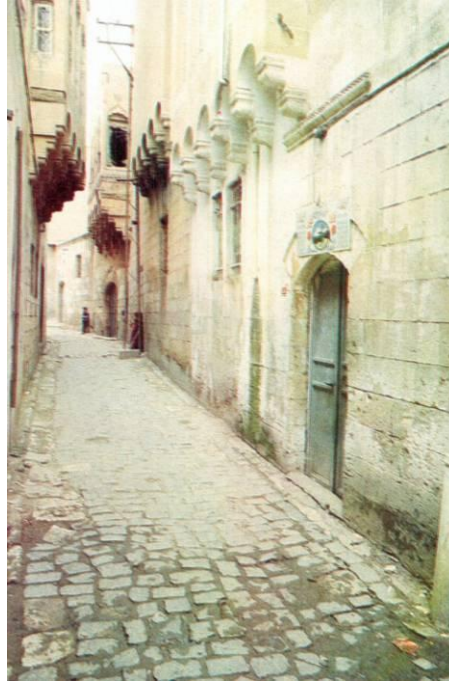

Şekil 4.11 : Urfa Evi avlu kapıları (Akkoyunlu, 1989).

İşlevsel özellikleri açısından Urfa Evi incelendiğinde, iklim ve topografya şartlarının yanı sıra Urfa halkının sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapısının üst düzeyde konuta yansdığı görülür.

İslam dininin gerektirdiği mahremiyete dayanan yapı biçimi yapıların dışa, sokağa kapalı oluşmasına neden olmuştur. Evin ayırt edici özelliklerinden biri haremlik ve selamlık mekanlarının ayrı oluşu ve ailenin sosyal ve ekonomik düzeyine göre bu ayrımın iki ayrı yapı bütünü oluşturacak çözümlere varmasıdır. Tarıma dayalı toplum düzeninin koşullarına göre tasarlanmış Urfa evinde Türk evinin ana özelliği olan işlevsellik amaçlanmıştır. Her biri dışa kapalı bir ekonomik merkez olan bu evlerde tüm mekanlar kadının yıl boyunca yaptığı işlere cevap verecek nitelikte ve konumda yer alırlar (Alper, 1987).İslami yaşamda, kadın içeriye yönelik, erkek ise dışarıya yönelik yanı temsil etmektedir. Bu, kent yapısına da yansımış, eski kent dokusu içinde, konut bölümleri ticaret bölümlerinden ayrılmıştır.

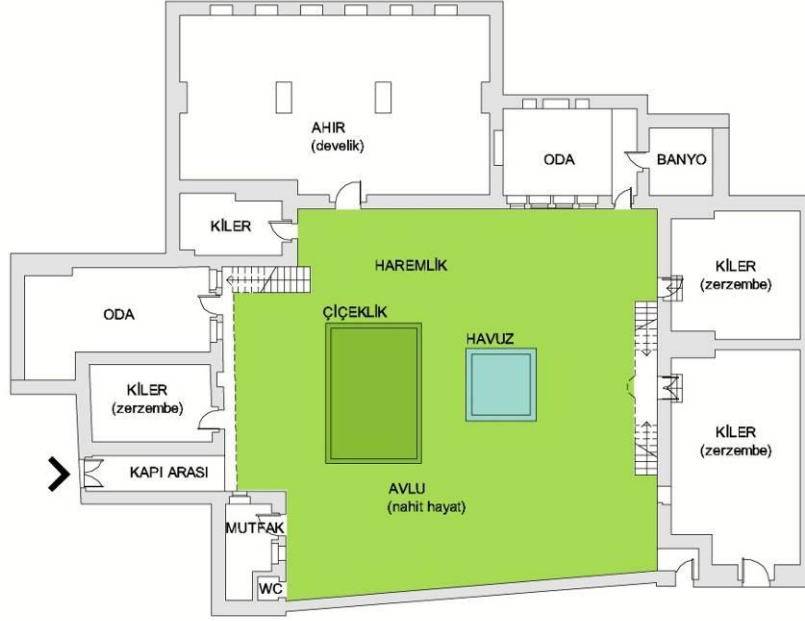
Sokağa kapalı olan yapıların tasarlanmasındaki en önemli husus, aile mahremiyetinden kaynaklanan haremlik ve selamlık ayrımıdır. Gelir seviyesi yüksek olan bazı ailelerin, iki avlulu, haremlik ve selamlığın iki ayrı yapı bütünü oluşturduğu evlerde oturdukları görülmektedir. Anadolu'nun çoğu kentlerinde bulunan evlerin, sokak cephesindeki çıkmaları binanın esas cephesini oluşturur ancak Urfa evlerinde sokak cephesi tali, avlu cephesi esastır.

Şekil 4.12 : Urfa sokak karakteri (Akkoyunlu, 1989).

Genellikle iki kattan oluşan evlerde zemin kat bir iç avlu etrafında sıralanan günlük oturma ve servis mekanlarını içerir. Mutfak(tandırılık), ahır(develik), hamam, tuvalet ve yiyecek depoları bu katta yer alır. Üst katta ise günlük işlerden arta kalan

zamanlarda oturma, misafir kabul, yatma gibi eylemleri içeren baş oda(köşk oda) ve diğer odalar yer alır. Bütün bu üst kat mekanları iç avluya merdiven ile balı “gezenek” adı verilen bir açık terasa açılır (Alper, 1987).

Şekil 4.13 : Karaçizmeciler Evi zemin kat planı (Akkoyunlu, 1989).

Zemin kattaki servis odaları, üst kata çıkan merdivenler, kuzey kenarda yer alan eyvan avluyu sınırlayan mekanlardır. Bu mekanların bir kısmı avlu kotunda; kış odaları, eyvan, ahır, mutfak, hamam, bir kısmı ise daha alt katta; kışlık yiyeceklerin depolandığı kiler odalarıdır.

Eyvan, Urfa evlerinde temel öğelerden biridir. Derinlemesine dikdörtgen planlı üç yanı kapalı, avluya bakan yüzeyi açık, ön kısmı kemerle sınırlandırılmış üstü genellikle tonozla örtülü konut birimidir. Bazı yapılar da tonoz örtü ışında ahşap kirişlerden oluşan toprak damlı eyvanları da görmek mümkündür. Kuzey yönüne bakan eyvanlarının bazılarının ortasında su ögesi bulunmaktadır (Alper, 1987).

Evin sokakla bağlantısını sağlayan avlu kapısı, kare ve ya dikdörtgen planlı üzeri çapraz ve ya sivri tonoz örtülü “kapı arası” denilen bir mekanla avluya açılmaktadır.

Avlu, hem biçimsel hem de işlevsel açıdan, plan oluşumundaki temel öğelerden biridir. Parsel durumuna göre kare, dikdörtgen ve ya yamuk planlıdır. Zemini 40x50cm boyutlarında Nahit (düzgün kesme taş) kaplamadır. Ortasında taştan yapılmış bir havuz yer alır. Havuzlar kare, dikdörtgen, altıgen, sekizgen, dilimli ve elips olabilmektedir. Çoğunlukla havuzun yakınında, etrafı korkulukla çevrili

çiçeklik yer alır. Buraya bahçe de denilmektedir. Bahçe, zemini toprak olarak bırakılmış, içerisinde nar, incir, zakkum gibi ağaçların, avluya gölge yapan bir asma ve çiçeklerin yetiştirildiği yerdir. Bu kısmın dışında başka bir yerinde ağaç bulunan avlulara ender rastlanılmaktadır. Havuz, kuyu, çiçeklik, curun (çeşme altında taştan oyularak yapılmış su yalağı) avlunun temel öğeleridir (Akkoyunlu, 1989).

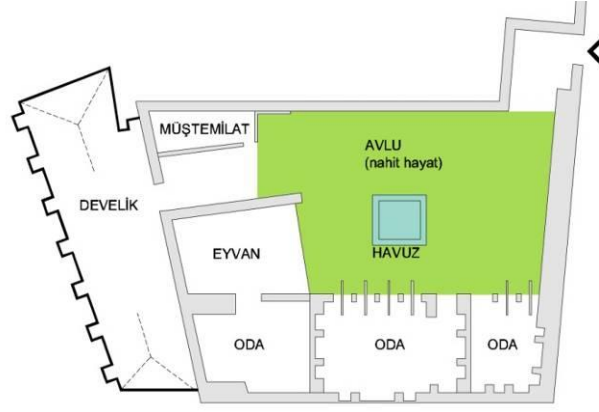
Düzgün topografya koşullarından yararlanılarak yaygın bir planlamaya gidilen Urfa Evleri bir iç avlu etrafında gelişen bir ve iki katlı yapılardır. Her biri küçük birer sarayı andıran bu yapılar dolu ve yüksek dış duvarları, birbiri içine girmiş mekanları ile boyutsal ve biçimsel açıdan yoğun bir yapı adası oluştururlar. Açık mekanlar, iç avlular sokak dokusu ile ilişki kuramazlar (Alper, 1987).

Urfa evlerinin planlanmasında iklim birinci derecede etkindir. Bu evler, açık avlu etrafında çeşitli birimlerin sıralanmasıyla oluşmaktadır. Yılın yedi, sekiz ayı boyunca yaşanılan açık avlu, sıcak iklimden kaynaklanmaktadır.

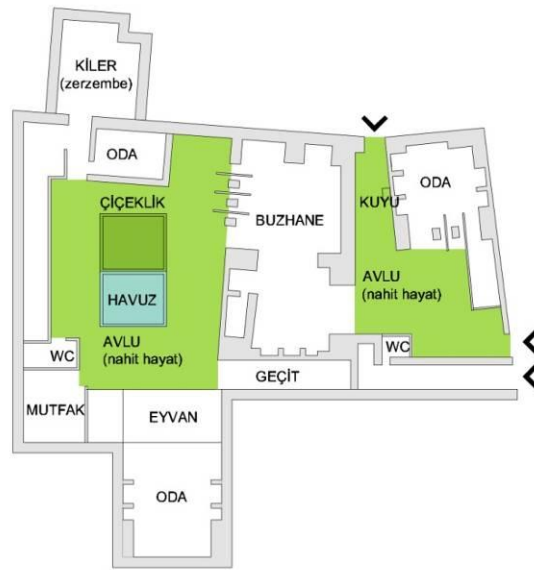
Kare veya dikdörtgen bir avlu etrafında biçimlenen Urfa evinin temel özelliği ortada eyvan ve iki yanında birer odanın yer aldığı simetrik plan motifini ana birim olarak ele almasıdır. Bütün yapı tiplerinin başta gelen ana kompozisyon ögesi olan eyvanın yapı bütünündeki konumu ve sayısı farklı plan tiplerinin doğmasını sağlamıştır. Düzgün sınırları olmayan arazi mülkiyeti ve yapıların bitişken düzende birbiri içine girmesi nedeniyle bu plan motifinde görülen simetrik düzen yapı bütününde sağlanamamıştır (Alper, 1987).

Şekil 4.14 : Tütüncüler Evi zemin kat planı (Akkoyunlu, 1989).

Şekil 4.15 : İsa Beden Evi zemin kat planı (Akkoyunlu, 1989).

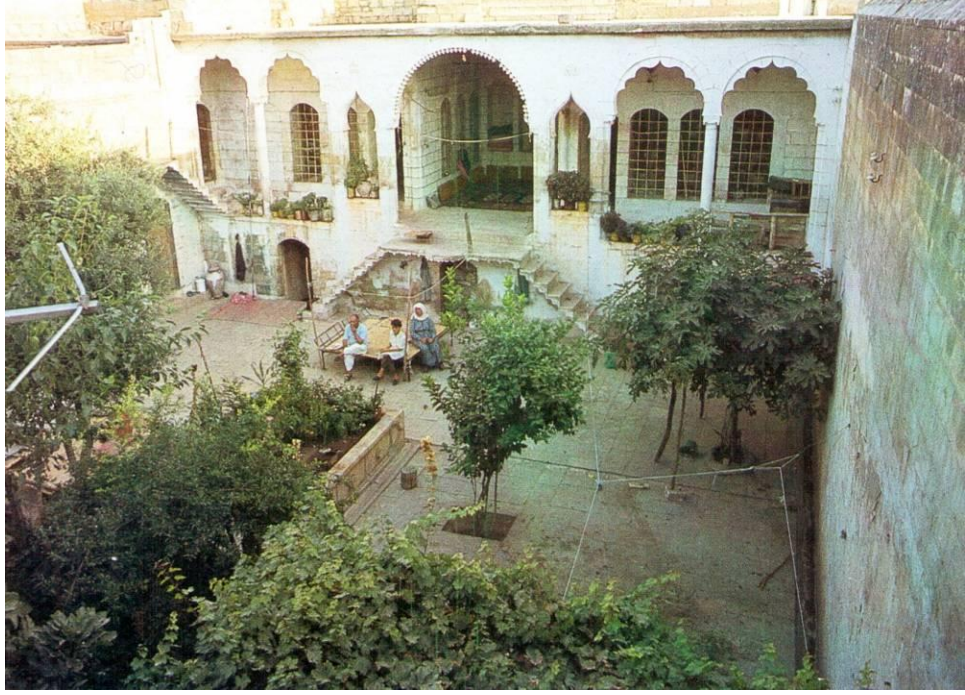

Şekil 4.16 : Muharrem Zebur Evi zemin kat planı (Akkoyunlu, 1989).

Plan şeması olarak aynı bölgede eyvanlı ev geleneğine sahip olan Diyarbakır ve Mardin evlerinde de alt katlarda sokağa bakan pencere yoktur ancak, eyvan yorumlanması bu bölgelerde daha farklıdır.

Buna karşın, Urfa evinde eyvanlarda bulunan küçük havuzlar Diyarbakır evlerinde daha büyük boyutta planlanmıştır. Ayrıca avlularda bulunan havuz bir veya birkaç tane de olabilmektedir.

Mardin evlerindeki eyvan ise düzenleme olarak Urfa'daki eyvan tanımına uymaktadır. Buradaki eyvan, uzun ekseni evin cephesine dik, tek açıklıklı ve tonoz örtülüdür. Ancak, Mardin'deki eyvanlar, topografik yapıdan dolayı, teraslar şeklinde birbiri üzerinden dışa açılmaktadır. Bu husus onları dışa tamamen kapalı, avluya yönelik olan, Urfa ve Diyarbakır'daki eyvanlardan ayırır (Akkoyunlu, 1989).

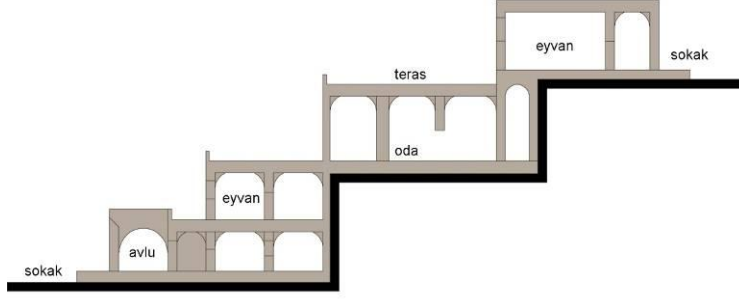
Şekil 4.17 : Meyve ağaçlarıyla dolu Urfa avlusu (Akkoyunlu, 1989).

4.4 Mardin Evi

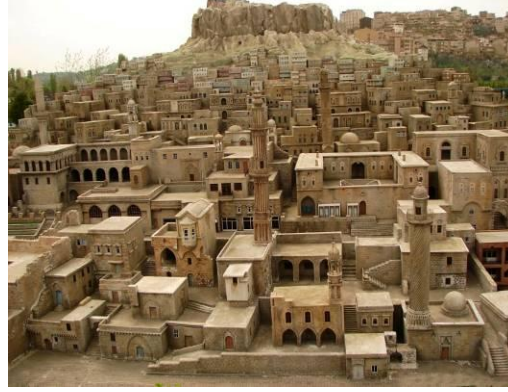
Sıcak-kuru iklimin en belirgin özelliklerinin görüldüğü Mardin'in iklimi üzerinde kuzeydeki yüksek dağlar etkili olmaktadır. Bölgede kış döneminde oluşan yüksek basınç alanı, kış aylarının soğuk geçmesine yol açmaktadır. Güneydeki çöl ikliminin etkisi altında bulunması, kuzeydeki yüksek dağların serin hava kütlelerinin bölgeye girişini engellemesi nedeniyle ilin genelinde yazlar çok sıcak geçerken karasal iklimin tipik özelliği görülmektedir (Manioğlu, 2007).

Topografya'nın biçimlendirdiği özgün bir avlu çözümü Mardin'de görülmektedir. Oldukça eğimli bir alanda gelişim gösteren konut alanları Güneydoğu Anadolu Bölgesi avlu özelliklerini taşıırken, her biri farklı seviyede konumlanmış konutların avluları esnek yapı gelişimi sonucu üçüncü boyutta gelişen dokuda değişik bir açık mekan karakteri sergilemektedirler (Erdoğan, 1996).

Arazi yapısına bir çözüm olarak yapıda teraslama yöntemine başvurulmuş, düzlemler, teraslar olarak işlev kazanmıştır. Mardin Evi, geleneksel Türk Evi unsurlarını barındırırken kütsel formuyla topografya ile güçlü bir ilişki kurmayı başarmaktadır.

Şekil 4.18 : Yamaca oturan Mardin Evi kesiti.

Şekil 4.19 : Mardin kent dokusu.

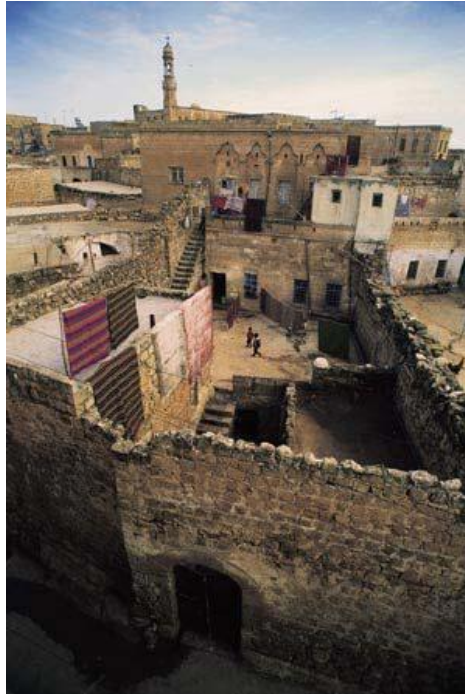
Mardin'deki geleneksel mimarlık incelendiğinde tasarımcıların iklime ve topografyaya karşı daha duyarlı oldukları ve yöreye en uygun bina ve yerleşme örneklerini sergiledikleri görülmektedir (Manioğlu, 2007).

Mardin'deki geleneksel mimarlık incelendiğinde tasarımcıların iklime ve topografyaya karşı daha duyarlı oldukları ve yöreye en uygun bina ve yerleşme örneklerini sergiledikleri görülmektedir (Manioğlu, 2007).

Mardin Evi'nde giriş katın biçimlenmesini belirleyen avludur. Avlunun evin açıldığı sokaklara göre konumlanması, giriş katı biçimlendirmiştir. Açık bir mekan olan avlu, yarı açık mekanlar ve avlu ile beraber bir sirkülasyon alanı sağlar. Parsel büyüklüklerine göre boyutları değişken olan avlu mekanları, günlük ev işlerine göre ve etrafındaki hizmet hacimlerine göre biçimlenir. Döşemeler taş veya sıkıştırılmış topraktır. Ağaç veya bitki yetiştirmek için uygundur. Nadiren su ögesine yer verilmiştir (Özbek, 2004).

Şekil 4.20 : Avluda mutfak işlevi ve avluya açılan bir ahır (Özbek, 2004)

Şekil 4.21 : Mardin Evi sokak-avlu ilişkisi (Özbek, 2004).

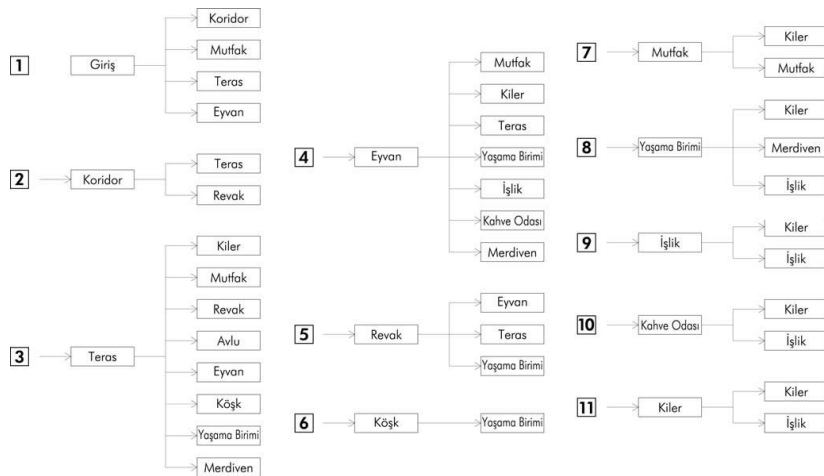
Özbek(2004), birbirine iliştirilen kemer, tonoz, ayak ve kolonlarla kendi taşıyıcısı olan birim kare mekanlardan oluşan Mardin evinde, bu biçimlerin bir araya gelmelerinde anlamsal olarak birbirlerini tamamlamalarından kaynaklanan kurallar olduğu üzerinde durur ve 20 adet evi örnek alarak farklı mekansal ilişkileri ortaya koymuştur.

Bu çalışmaya göre, giriş katında eve girişten kapalı mekanlara doğru 9 ilişki bulunmaktadır. Avlu, revak ve eyvan giriş katın organizasyonunda işlek mekanlardır. Bazı durumlarda girişin öncelikle bir mutfak ve hela mekanına açıldığı, buradan avluya ulaşıldığı görülmektedir.

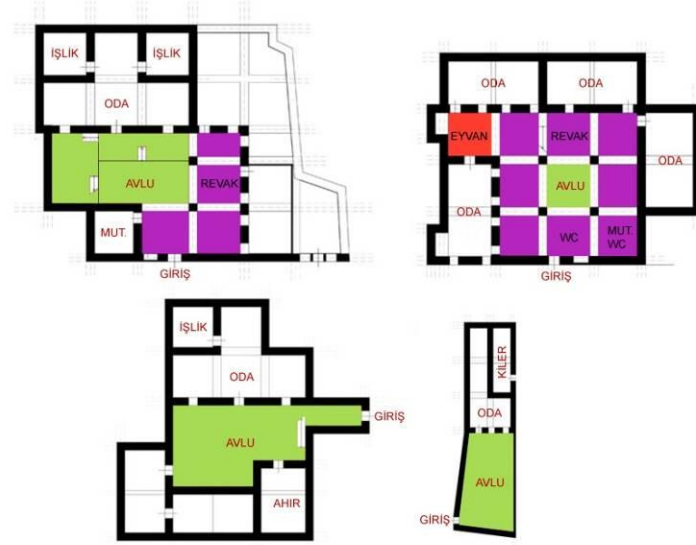
```

graph LR
    1[Giriş] --> M1[Mutfak]
    1 --> R1[Revak]
    1 --> A1[Avlu]
    
    2[Avlu] --> M2[Mutfak]
    2 --> K1[Kiler]
    2 --> A2[Ahır]
    2 --> R2[Revak]
    2 --> E1[Eyvan]
    2 --> Y1[Yaşama Birimi]
    2 --> M3[Merdiven]
    
    3[Eyvan] --> M4[Mutfak]
    3 --> K2[Kiler]
    3 --> KO[Kahve Odası]
    3 --> Y2[Yaşama Birimi]
    3 --> M4_1[Merdiven]
    
    4[Mutfak] --> K3[Kiler]
    4 --> A3[Avlu]
    
    5[Yaşama Birimi] --> K4[Kiler]
    5 --> I1[İşlik]
    
    6[Revak] --> M5[Mutfak]
    6 --> K5[Kiler]
    6 --> A4[Ahır]
    6 --> A4_1[Avlu]
    6 --> E2[Eyvan]
    6 --> M5_1[Merdiven]
    
    7[Ahır] --> K5_1[Kiler]
    
    8[İşlik] --> I2[İşlik]
    
    9[Kiler] --> K6[Kiler]
  
```

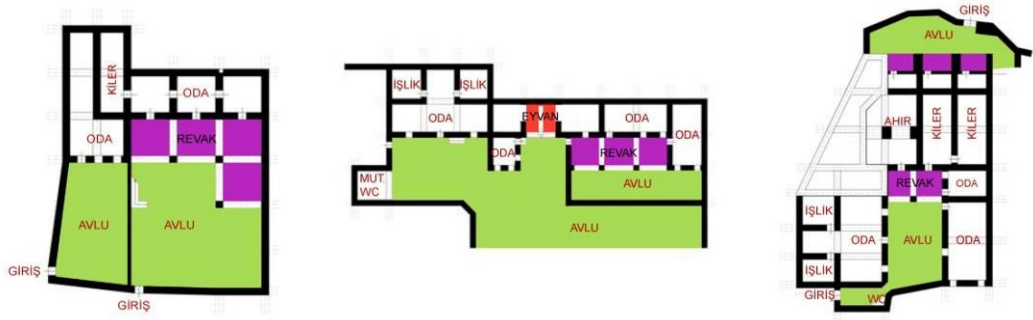
Üst katlarda ise, dıştan içe doğru (sokaktan-kapalı mekanlara) 11 ilişki görülmektedir. Bu katların bağlantıları göz önüne alınırsa en işlek mekanları eyvan ve terastır. Bazı durumlarda eve giriş, bir koridorun revak veya terasa bağlanmasıyla olmuştur. Diğer katlarla bağlantı daha çok terastan sağlanmasının yanında, sokaktan eve giriş eyvana açıldığında, merdiven çoğunlukla eyvanın içinde yapılmıştır.

Özbek(2004), Mardin Evlerini tek avlulu ve çok avlulu olmak üzere 2 sınıfta incelemiş, tek avlulu yapılarda 4, iki avlulu yapılarda plan tipi üzerinde durmuştur.

Şekil 4.24 : Mardin Evi tek avlulu plan tipleri (Özbek, 2004).

Şekil 4.25 : Mardin Evi iki avlulu plan tipleri (Özbek, 2004).

4.5 Muğla Evi

Muğla, Türkiye'nin önemli engebe şekilleri gösteren kesimlerinden biridir. İlin güney ve batı sınırlarını Akdeniz ve Ege çizmektedir. Kuzey, kuzeydoğu, ve doğu sınırlarını ise, Türkiye yükselti ortalamasının bir hayli üstünde olan dağlar meydana getirmektedir.

Muğla ili ve ilçelerinin coğrafi konumundaki yerleşimlerine göre aynı iklimi yaşamaları imkansızdır. Akdeniz Bölgesini karakterize eden Muğla yöresinin özelliklerinden birisi de kışların bol yağışlı, yazlarında kurak geçmesidir (Aladağ, 1991).

Muğla evlerini bütünleştiren sokaklardır. Sokaklar ulaşımı sağlama göreviyle birlikte, çocukların oyun alanlarıdır. Ayrıca yüksek avlu duvarlarının gölgelediği dar sokaklar, kadınların sıcak havalarda oturdukları mekan görevinde de bulunurlar. Sokaklar zengin perspektifler verirler.

Çift kanatlı avlu kapısı, sokağa çıkıntı yapan ocaklar, avlu duvarlarının üzerinden sarkan çeşit çeşit çiçekler, özel bir görünümü olan bacalar, ocak çıkıntısının iki yanında görülen dar pencereler, zaman zaman sokağa sarkan kapalı ve açık çıkmalar, saçaklar, Arnavut kaldırımları, sokağı oluştururlar (Aladağ, 1991).

Türk evi genelinde görülen; esas katın sokağı ve manzarayı görmek için yükseltilmesi ve dört yönü de seyretmek istemesi üzerine tek tek evler olma durumu, Muğla evinde görülmez. Çünkü, Muğla kent dokusunun eğimli bir topoğrafyaya sahip olmasıyla birlikte, iklim ve içinde oturanların toprakla doğrudan ilişkili olmaları nedeniyle evin güneşe ve bahçeye doğru bakması önemlidir. Muğla iklimi değişken olmakla birlikte sıcaklık genelde yüksektir. Bu nedenle yaşam genelde açık havada geçer. Muğla evleri kullanım olarak da farklılıklar göstermektedir. Esas kat altındaki zemin kat, Muğla evlerinde samanlık veya ahır olarak kullanılmaz. Bu gereksinimler avluda ek yapıyla çözülür. Muğla'nın sıcak bir iklime sahip olması nedeniyle rutubetini, sıkıştırılmış toprak döşeme ile koruyabilen zemin kat, serinliği nedeniyle kiler ve mutfak olarak kullanılır (Aladağ, 1991).

Muğla evinin sokak ulaşımını “hayat” denilen etrafı duvarlarla çevrili avlu sağlar. Evin ön cephesinin baktığı “avlunun” etrafında tuvalet, ahır, kümes ve “salındırma” denilen çatısını ahşap dikmelerin taşıdığı etrafı açık büyük bir ocağı olan çamaşır yıkama ve çeşitli kış hazırlıkları için kullanılan açık mekan vardır. bununla beraber “mutfak” denilen küçük bir oda vardır. Bu bahçe odasında yemek yapıldığı gibi oturma odası olarak da kullanılır (Aladağ, 1991).

Evlere, sokaklardan “Kuzulu kapı” ile girilir. Kuzulu kapı geniş iki kanadı olan ve bunlardan genellikle (girişe göre) sağ tarafındakinin içinden ikinci bir kapı(kuzu) açılan, ortalama 2.30m yükseklikteki avlu duvarının yüksekliğiyle orantılı, çoğunun üzerinde küçük kiremit örtülü, ahşap çatıklı çatısı bulunan kapılardır. Üzerleri taş kemerle geçilenler de yaygındır. Biçimleri fonksiyondan doğmuştur. Kapının “kuzusu” insan girişi içindir ve bir eşik yüksekliğinden sonra açılır, 1.70m yüksekliğindedir.

Bu yükseklik insanı hafifçe eğilerek eve (avluya) girmeye zorlar. Bir düşünceye göre, bu özellik, İslamiyet'te bir eve girilirken, içeridekilere saygı göstermek üzere eğilinmesi anlayışının ürünüdür. Kapının büyük kanadı ise eşya ve hayvan girişlerinde açılır (Ekinci, 1985).

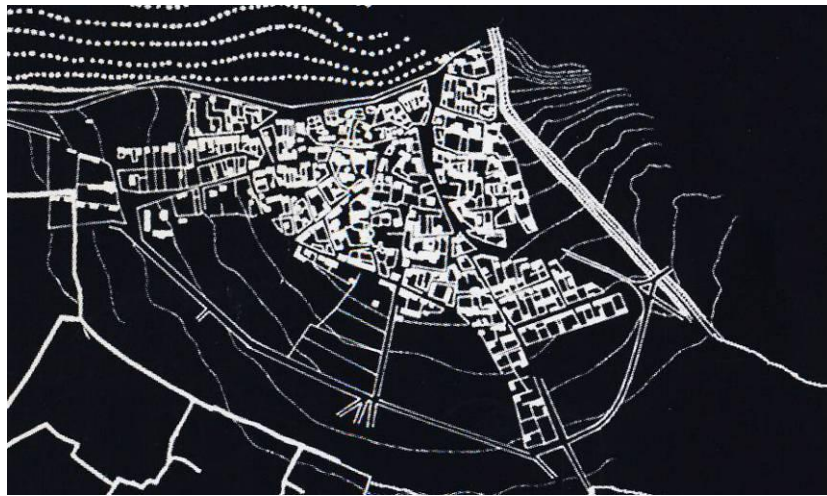
Şekil 4.26 : Yusuf Efendi Sokağı zemin kat planı (Aladağ, 1991).

Avlular, yılın yedi-sekiz ayı boyunca yaşanan, evin kapalı mekanları ve sofalarıyla kullanım bütünlüğü içinde olan, genellikle kayrak taşı ile kaplı, birçoğu havuzlu iç bahçeler şeklindedir. Duvarlara yakın yerlerde ağaçlar yer alır (Ekinci, 1985). Zeytin, Nar, Erik avluların vazgeçilmez ağaçlarıdır. Çiçekliklerde Sümbül ve Şimşir sıkça görülür (Aladağ, 1991).

Eski su şebekesi gereği, evden eve borularla taşınan su havuza dökülür ve bu havuzdan tekrar borularla diğer evin havuzuna dökülürdü. Bunun için avlularda havuz mutlaka bulunurdu. Buna karşın son dönem yapılarda havuzlar ortada ve süs havuzu şeklindedir. Ayrıca son dönem yapıların bazılarında alttan ısıtmalı hamam ve hizmetçi evi avluda yerini almıştır (Aladağ, 1991).

Evin bir duvarına bitişik olarak veya yakın bir konumunda müştemilat bulunur. Bu küçük yapı da, kırma kiremit çatısı, ½ oranlı pencereleri, geniş saçağı, ocağı ve bazen de banyo yer alır. Ayrıca, temiz su havuzları da bu binanın içinde veya bitişikindedir (Ekinci, 1985).

Muğla Ovası'nda bulunan bir kır yerleşmesi olan Düğerek, Gelenksel Muğla Evi karakterini hala yaşatan yerleşimlerdenidir. Kuzeyindeki dağın eteğinden, ovaya doğru ışınsal bir yerleşme türünde gelişmiştir. Avlulu kır evleri Düğerek'te sık bir yapı dokusu oluşturur. Yaz aylarındaki bunaltıcı sıcak ve nemin etkisini azaltmak için avlulu evler sokakları ile güneyden esen serinletici rüzgara yönlenirler. Düğerek kır yerleşmesinde, iki katlı, yüksek avlu duvarlı yapıların birbiriyle kenetlenerek oluşturduğu kümeleri ayıran dar, kuru ve bol ışıklı dış mekanlar ile avluların hacimli, yeşil ve loş mekanları arasındaki zıtlığın biraradalığı etkileyicidir (Aran, 2000).

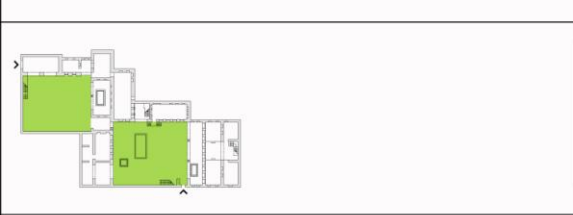
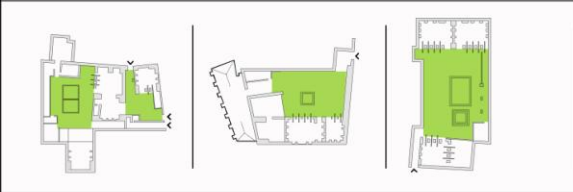
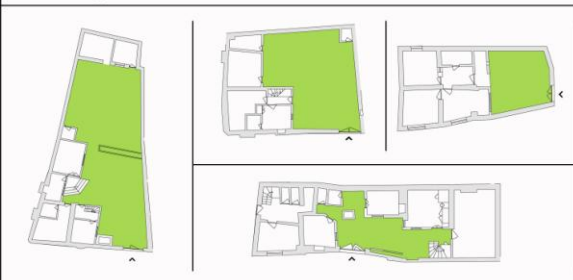
Şekil 4.27 : Düğerek yerleşim dokusu (Aran, 2000).

Şekil 4.28 : Düğerek yerleşim karakteri (Aran, 2000).

Şekil 4.29 : Düğerek sokak karakteri (Aran, 2000).

	KAYSERİ EVİ <u>plan tipi:</u> ön/yan avlulu, iç avlulu, orta avlulu <u>ilişkili mekanlar:</u> ahır, depo, mutfak, kiler, tuvalet, hamam <u>zemin döşemesi:</u> taş (traverten) kaplama <u>elemanlar:</u> ocak, kuyu, çeşme, havuz, çardak
	DİYARBAKIR EVİ <u>plan tipi:</u> iç avlulu, orta avlulu <u>ilişkili mekanlar:</u> eyvan, tuvalet, kiler, hamam, ahır <u>zemin döşemesi:</u> taş (dişi bazalt) kaplama <u>elemanlar:</u> havuz, taht
	URFA EVİ <u>plan tipi:</u> iç avlulu, orta avlulu <u>ilişkili mekanlar:</u> eyvan, ahır, mutfak, kiler, hamam, tuvalet <u>zemin döşemesi:</u> taş kaplama <u>elemanlar:</u> kuyu, havuz, çeşme, ocak
	MARDİN EVİ <u>plan tipi:</u> iç avlulu, orta avlulu <u>ilişkili mekanlar:</u> mutfak, kiler, ahır, tuvalet, eyvan <u>zemin döşemesi:</u> taş kaplama, sıkıştırılmış toprak <u>elemanlar:</u> havuz
	MUĞLA EVİ <u>plan tipi:</u> ön/yan avlulu, orta avlulu <u>ilişkili mekanlar:</u> tuvalet, ahır, mutfak, kümes, müstemilat <u>zemin döşemesi:</u> taş kaplama <u>elemanlar:</u> çardak, ocak, havuz

Şekil 4.30 : Kayseri, Diyarbakır, Urfa, Mardin, Muğla Evi avlu karakteristiği.

5. GÜNCEL AVLU YORUMLAMALARI

5.1 “Avlu 138” 2009

Kentlerimizde, geleneksel konut ve kır ile özdeşleştirilen iç avlulu evlerin çağdaş yorumlanmalarını deneyimlemek oldukça zordur. Özellikle yoğun yapılaşma içinde iç avlular görmek pek mümkün görünmemektedir. Y.Mimar Murat Aksu ve Y.Mimar Umut İyigün ortaklığında MUUM tarafından İstanbul, Gültepe’de tasarlanan “Avlu 138” ise konum itibariyle yoğun yapılaşma içinde kalmasına karşın iç avlulu tasarımıyla dikkat çekicidir. Yapı sınırları arasındaki kot farkı zemin altındaki katların kullanılmasına olanak sağlarken, bina programının yoğunluğu iki ana konut bloğu ve ortada bir iç bahçe kurgusu ile ele alınmasını tariflemiş, avluya açılan kat holleri ile güneş ışığının sıcaklığı koridorlara yansıtılmış ve yaşayan mekanlar ortaya çıkartılmıştır. Her mevsim yeşil kalması hedeflenen iç avlu, bir soluklanma mekanı olmasının yanı sıra yaşam kalitesini yükselten ve kullanıcılar arasındaki iletişimin güçlenmesini sağlayan bir değerdir (Url-1, 2011).

Şekil 5.1 : “Avlu 138” avlu görünüşü ve sokak cephesi (www.muum.com.tr).

Şekil 5.2 : “Avlu 138” avlu planı ve kesit perspektifi (www.muum.com.tr).

5.2 “Courtyard in Classensgade” 2009

“1:1 landskab” tarafından tasarlanan; Danimarka, Kopenhag kentinde bulunan “Courtyard in Classensgade” bir renovasyon projesidir. Zarar görmüş asfaltın yerine, yöresel oyma ve süsleme desenlerinden esinlenilerek, halıyı anımsatan bir desen tasarlanmıştır. Tuğla döşeme ile uygulaması yapılan, dikkat çekici görsel bir deneyim yaşatan, desenin anımsattığı geleneksel ev hayatının sıcaklığı, evlerin ve yaşantıların içine sızar. Samimi bir dış mekan yaratmak, özellikle yazları ev hayatının avluya taşmasını sağlamak, sosyal birlikteliklerin ve bina sakinleri arasında etkileşimlerin artırılmasına önem verilmiştir (Url-2, 2011).

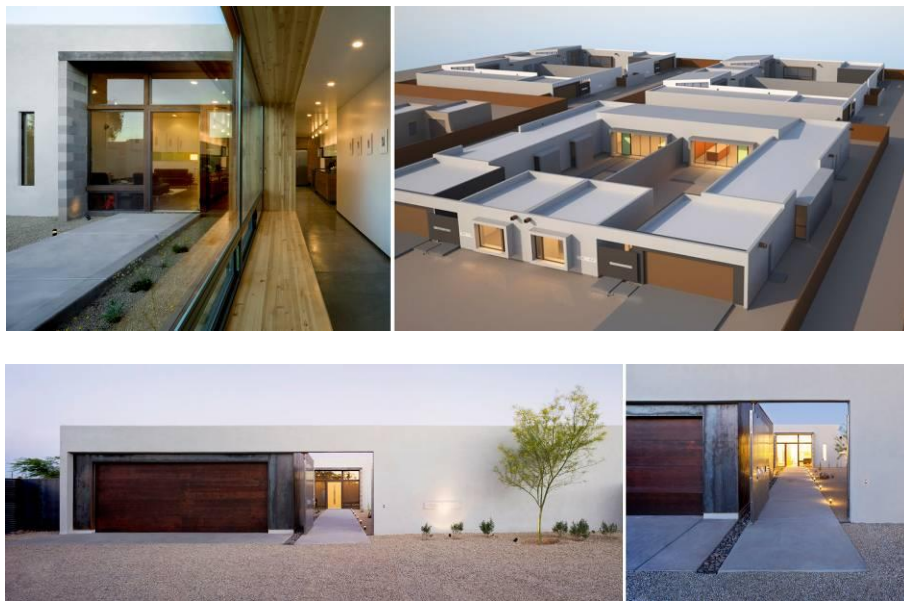
Şekil 5.3 : “Classengade” avlu görünüşü ve planı (www.landezine.com).

5.3 “The Six: Courtyard Houses” 2009

“Ibarra Rosano Design Architects” tarafından tasarlanan; Amerika Birleşik Devletleri, Arizona eyaleti, Tuscon kentinde yer alan proje kentin mimari kimliği ve komşuluk ilişkileri üzerinde durur; yer, zaman, aidiyet gibi kavramları sorgular.Çöl ikliminin olumsuz etkilerine karşılık tasarlanan iç avlular gündüz ve gece güvenli, mahrem iç bahçeler olarak önem kazanır. Avlu iç-dış ayrımını bulanıklaştıran avlu evin kalbidir. Yerin, yerelin ve kültürel değerlerin ve aralarındaki ilişkilerinin güçlü bir ifadesidir (Url-3, 2011). Avlular oldukça sade tasarlanmış, gereksiz detaylardan ve malzeme çeşitliliğinden kaçınılmıştır. Beton, doğal taş, çakıl ve az sayıda bitki kullanılmıştır.

Şekil 5.4 : Avlulu komşu evlerin zemin kat planı (www.ibarrarosano.com).

Şekil 5.5 : “The Six: Courtyard Houses” (www.ibarrarosano.com).

5.4 “Sphinx Garden” 2001

“West8” tarafından tasarlanan, Hollanda’nın Amsterdam kendinde yer alan, yarı-kamusal avlunun şiirselliği ve resimselliği oldukça dikkat çekicidir. Yalnızca bir dinlenme, geçiş alanı veya bir bahçe tasarlanmamış olup avlunun özellikle yapının strüktürüyle ve dokularıyla kurduğu ilişki oldukça kuvvetlidir. Bina cephesinde kullanılan çinkodan yapılmış el yapımı büyük saksıların cephedeki çinko yüzeyleri yansıtan pürüzsüz doğal taşların üzerine yerleştirilmiş olması, strüktrüyle cephedeki çinko yüzeylere ve yapraklarından esinlenilerek tasarlanan çelik parmaklıklara tezat oluşturan Mabet ağacı’nın kullanılmış olması tüm bu kurulan ilişkilerin ürünüdür (Url-4, 2011).

Şekil 5.6 : “Sphinx Garden” (www.west8.nl).

6. SONUÇLAR

Yerin yaşam boyundan ayrı düşünölemeyeceği, bu özelliği ile “mekanın yaşamı yansıtan yüzeyi” olması geleneksel yerleşimler ve avluları için geçerlidir. Çünkü “ev”in ve gündelik yaşamın merkezindeki avlular fiziksel boyutları ve boşluğu tariflemeleri ve kimliklendirmeleri ile birer “mimari mekan” ve kavramsal - yaşamsal boyutu ile “yer” olarak değeriendirilmelidirler.

Avlular binlerce yıllık geleneğin, kültürel, iklimsel ve topografik durumların ve arayışların ürünüdür. Mimari mekan, sınırlanmış özel boşluk olarak tariflenebilir. Ancak avluların bir yaşam alanı olarak ele alınması ve potansiyellerinin farkedilmesi onların birer boşluktan fazlası olduğunu ortaya koyar. Mimari mekan algısal bir sürecin ürünü olarak ele alınır, bir mekanı en doğru ve yetkin bir şekilde temsil edecek imaja ulaşmak için yeterince deneyimlemek gerekir. Bu doğrultuda avlulara ilişkin en net imaj şüphesiz kullanıcıların zihninde oluşandır. Bu kültürden kültüre, bireyden bireye değışir.

Tüm bu kavramsal yapısının yanında, avlular geleneksel konut yerleşimleri için birer konfor unsurudur.

Geleneksel mimarinin temel birimi olan avlulu konut belirli bir biçim izlemeyen ve çeşitli etkenlere göre zaman zaman değışkenlik gösteren kent bütünüünün ayrılmaz bir parçasıdır. Bu gelenekte konumlanma ve açık mekan kurgulanması çağdaş kentlere göre daha etkin biçimde değeriendirilmiş, kullanım biçimi daha az kısıtlanmış, açık-yeşil alanlar konut bünyesine çekilip bir iç mekan gibi tasarlanarak mekansal çeşitlilik, yapı içinde mikro-klimatik özelliklere sahip ekolojik ve dış ortamdan farklı bir sosyal mekan sağlanmışır. Etnik, ekolojik, teknolojik verilerin yansıması olan geleneksel açık mekan kurgulanması işlevseldir. Gereksiz hiçbir eleman avlularda bulunmaz.

Görölüyor ki ister konut ölçeğinde ister yerleşim ölçeğinde olsun avlular tek başına sıcak iklimlerle baş edebilen öğeler olarak görölmüş, farklı iklim ve topografyalarda, farklı formlarda ve konumlandırmalarla konforlu yaşam olanağı sağlayan unsurlar olarak ele alınmışlardır. Sağladığı mikroklima, hem açık hem kapalı mekanlarda

yaşam olanağı sunması ve bunları doğal etkenlerden faydalanarak yapıyor olması günümüz peyzaj mimarlığı ve mimarlık disiplinlerinin konusu olmaya devam etmesini sağlayacaktır. Bu doğrultuda avlular her zaman modern ve günceldir.

KAYNAKLAR

- Akkoyunlu, Z.,** (1989). Geleneksel Urfa Evlerinin Mimari Özellikleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Aksoy, M.,** (1991). Avlulu Ev Tasarımı İçin Bir Uzman Sistem, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aladağ, E.,** (1991). Muğla Evi, Hamle Matbaacılık, Muğla.
- Alexander, C.,** (2002). The Nature of Order, The Center for Environmental Structure, California.
- Alper, M.,** (1987). Urfa'nın Mekansal Yapısı Türk İslam Mimarisindeki Yeri ve Önemi, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Aran, K.,** (2000). Barınaktan Öte: Anadolu Kır Yapıları, Tepe Mimarlık Kültür Merkezi, İstanbul.
- Aslan, D.,** (1999). Bir kalıtsal İz Olarak Mimarlık Üzerine Bir Deneme, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, O.,** (2000). Anadolu Mimarlığında Avlu, *Yüksek Lisans Tezi*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Başakman, M.,** (1991). Geleneksel Konut Çevrelerinin Korunması Bağlamında Geleneksel-Bölgesel Mimarinin Yorumlanması ve Modern Çevrelerin Yaratılmasına Işık Tutulması, Fırat Üniversitesi-FÜNAF, Elazığ.
- Çakıroğlu, N.,** (1952). Kayseri Evleri, Pulhan Matbaası, İstanbul.
- Ching, F.,** (2002). Mimarlık: Biçim, Mekan ve Düzen, çev: Sevgi Lökçe, YEM Yayınları, İstanbul.
- Ekinci, O.,** (1985). Yaşayan Muğla, Bilimsel Eserler San. Ve Tic. Ltd.Şti., İstanbul.
- Eldem, S.H.,** (1984-1987). Türk Evi: Osmanlı Dönemi, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul.
- Erdoğan, E.,** (1996). Anadolu Avlularının Özellik ve Düzenleme İlkeleri Üzerinde Karşılaştırmalı Bir Araştırma, *Doktora Tezi*, Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Erginbaş, D.,** (1953). Diyarbakır Evleri, *Doçentlik Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul.
- Hindistan, A.,** (2006). Avluların Peyzaj Tasarım Kriterleri Yönünden Değerlendirilmesi, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İmamoğlu, V.,** (1992). Geleneksel Kayseri Evleri, Laga Basım, Ankara.
- İnceoğlu, A.,** (1999). Evin Anlamı ve Kentlileşme Süreçleri, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Johnson, W.,** (1995). Keeping Cool, Aramco World Magazine, Houston.
- Kahvecioğlu, H.,** (1998). Mimarlıkta İmaj: Mekansal İmajın Oluşumu ve Yapısı Üzerine Bir Model, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kahvecioğlu, H.,** (2008). Zaman-Mekan: Mekanın Üreticisi veya Tüketicisi Olarak Zaman, YEM Yayınları, İstanbul.
- Kuban, D.,** (2002). Mimarlık Kavramları: Tarihsel Perspektif İçinde Mimarlığın Kuramsal Sözlüğüne Giriş, YEM Yayınları, İstanbul.
- Manioğlu, G.,** (2007). Geleneksel Mimaride İklimler Uyumlu Binalar: Mardin’de Bir Öğrenci Atölyesi, VIII. Ulusal Tesisat Mühendisliği Kongresi, Teknolojik Araştırma Bildirisi, İzmir.
- Moholy-Nagy, S.,** (1957). Native Genius in Anonymous Architecture, Horizon Press, New York.
- Moore, C., ve Allen, G.,** (1976). Dimensions: Space, Shape, and Scale in Architecture, Architectural Record Books, New York.
- Musgrave, T.,** (2007). Courtyard Gardens, Jacqui Small, London.
- Özbek, H.,** (2004). Gelenekselden Türeyen Çağdaş Mardin Konut Yerleşimi, *Yüksek Lisans Tezi*, Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Petrucchioli, A.,** (1999). Historical Processes of the Building Landscape, MIT Press, New York.
- Pfeifer, G., ve Brauneck P.,** (2008). Courtyard Houses: A Housing Typology, Birkhauser, Berlin.
- Rapoport, A.,** (1977). Human Aspects of Urban Form, Pergamon Press, Oxford.
- Rapoport, A.,** (2004). Culture, Architecture and Design, Locke Science, Chicago.
- Reynolds, S.J.,** (2001). Courtyards: Aesthetic, Social and Thermal Delight, John Wiley&Sons, New York.
- Saatçi, S.,** (2003). Kerkük Evleri, Klasik, İstanbul.
- Soygeniş, S.,** (1995). Konut Yerleşmelerinde Konut Tipoloji ve Yerleşim Örüntülerinin Değerlendirilmesine Yönelik Analitik Bir Çalışma, *Doktora Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Turgut, H.,** (1991). Kültür-Davranış-Mekan Etkileşiminin Saptanmasında Kullanılabilecek Bir Yöntem, *Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Uysal, E.,** (2007). Geleneksel Türk Evi İç Mekan Kurgusunun İncelenmesi ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri Analizi, *Yüksek Lisans Tezi*, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yürekli, H., ve Yürekli, F.,** (2007). Türk Evi: Gözlemler ve Yorumlar, YEM Yayınları, İstanbul.
- Schoenauer, N.,** (2000). 6000 Years of Housing, W.W Norton&Company, New York.

Scudo, G., (1988). Climatic Design in the Arab Courtyard House, Environmental Design: Journal of the Islamic Environmental Design Research Center, Algeria

Url-1 <<http://www.muum.com.tr>>, alındığı tarih: 22.11.2011.

Url-2 <<http://www.landezine.com> >, alındığı tarih: 14.11.2011.

Url-3 <<http://www.ibarrarosano.com> >, alındığı tarih: 14.11.2011.

Url-4 <<http://www.west8.nl> >, alındığı tarih: 18.11.2011.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Eda Ekim

Doğum Yeri ve Tarihi: Ankara 1984

E-Posta: eda_ekim@hotmail.com

Lisans: İ.T.Ü Peyzaj Mimarlığı Bölümü Lisans Programı 2007

Mesleki Deneyim:

2009-... “CEYPEYZAJ” Peyzaj Tasarım ve Danışmanlık

Ödüller:

2011 Afyonkarahisar Belediyesi Cumhuriyet Meydanı ve Çevresi Ulusal Mimarlık ve Kentsel Tasarım Fikir Proje Yarışması - 3.ÖDÜL

2010 İzmit Sahili Peyzaj ve Kentsel Tasarım Proje Yarışması – SATINALMA

2010 İzmir B.B. Opera Binası Mimari Proje Yarışması – 1.MANSİYON

2009 Sarıkamış Harekatı Anma Alanları Fikir Yarışması – 1.MANSİYON